Syn. 8. 63.235

CHRISTIANÆ PIETATIS PRIMA INSTITUTIO,

Ad uſum Scholarum
Latinè ſcripta.

CANTABRIGIÆ,
Ex Academiæ celeberrimæ
typographeo. 1636.

187; 02

¶ REVERENDISSIMIS IN CHRISTO PATRIBUS ac Dom. MATTHÆO Archiepiſcopo *Cantuarienſi*, EDMUNDO Archiepiſcopo *Eboracenſi*, EDVVINO Epiſcopo *Londinenſi*, aliiſque reverendis Patribus, Epiſcopis Eccleſiæ *Anglicanæ*, vigilantiſſimis fideliſſimiſq; Paſtoribus.

CUm ſeculi hujus ad interitum jam ruentis mores perditos, & corruptelis omnibus depravatiſſimos, non ſine acerbiſſimo animi dolore mecum ſæpe conſidero; animadvertámque diuturnam peccandi conſuetudinem hominum mentibus quaſi callum quoddam ità obduxiſſe, ut neque virtutibus præmia, neque ſupplicia vitiis ſempiterna, divinis propoſita legibus, ullam jam vim vel ad cohortandum, vel ad deterrendum habere vide-

videantur: in eam tandem cogitationem venio, ut aut nullam prorſus ſpem oſtendi, fore aliquando meliùs, aut, ſiqua eſt etiam nunc reliqua, eam in ſancta pueritiæ atque ineuntis adoleſcentiæ inſtitutione & diſciplina omnino repoſitam eſſe exiſtimem. Nam teneri illi & flexibiles animi, non ſolùm quocunque torqueas traháſve, ſed quocunque etiam vel leniter ducas, ſequentur; atque ut voles, flecti, arbitrióque fingi poſſunt: & quia ſunt ab omni hactenus ſcelere vacui atque integri, nonnihil in illis loci ſalutaribus adhuc monitis conſiliiſque patet. Quæ cogitatio, Patres in Chriſto Reverendiſſimi, in eam me mentem impulit, ut ad primam illam Chriſtianæ pietatis inſtitutionem puerilem Latinè ſcribendam me applicarem: eámque variis tractatam modis, hoc quidem libello verbis tantummodo neceſſariis & propriis breviter comprehenderem; altero verò libro, eandem aliis verbis luculentioribus & pluribus copioſè explicarem: ut & illi qui brevitati ſtudent, & qui ubertate etiam orationis delectantur, ad ſua utrique ingenia ſenſúſque apta & accommodata invenientes, voluptate aliquâ ad legendum invitarentur.

tur. Curæ etiam mihi magna fuit, ut brevitate uſus, planè tamen & perſpicuè dicerem, & in illa rurſus ubertate, nè inſolentiùs copiâ abuterer.

Cùm enim Latinè vel intelligere in aliqua laude, loqui etiam in magna poni ſoleat, támque multi ejus linguæ ſtudio inflammentur, puerique ob eam cauſam doctis hominibus in diſciplinam tradantur: hanc oblatam occaſionem putavi, quâ, interea etiam dum aliud agunt, vera pietas, quæ eſt ante omnia expetenda, tenellis mentibus inſtillaretur. Cùm verò multos valde pœniteat ità ſe pueros Latinè didiciſſe, ut, cùm loqui eâ linguâ aut ſcribere velint, ſibi ipſi plerunque diffidant: ut eâ moleſtiâ, quæ me etiam (non tam meâ tamen, quàm illorum quos aliquando inſtitui, cauſâ) ſæpe ſanè ac graviter torſit, alios liberarem; diligentiam quantam potui maximam adhibui, ut emendata eſſet oratio & pura: & ut neq; in ſimplicibus verbis, quod non eſſet Latinum, neq; in conjunctis, quod non eſſet conſequens, jure vituperaretur. Nam quæ verba per religionem mutare non licet, ea ſunt in fine majoris libri notata.

Has inſtitutiones Latinè à me ſcriptas,

 amici

amici duo mei (homines docti) alter in ſermonem vulgarem noſtrum, ut omnibus ſcilicet eſſent communes; alter, in ſtudioſorum gratiam, Græcè etiam, converterunt. Omnibus quidem nobis mens eadem, idem erat propoſitum, ut quamplurimis videlicet plurimùm prodeſſe èniteremur. Unde enim potiùs Anglicè primùm legere diſcent pueri noſtri, quàm ex libello, qui pietate etiam teneros interim animos imbuat? Et revera ſi quiſquam, vel puer, vel adoleſcens, iſta Anglicè reddita diligenter legat; præterquam quòd Chriſtianæ religionis ſummam dilucidè explicatam & intelligere facilè, & ediſcere etiam, ſi velit, haud difficulter poſſit; quod eſt certè in lucro vel maximè ponendum: eâdem etiam operâ ſermonem vulgarem noſtrum & pronuntiare rectiùs, & ſcribere emendatiùs addiſcet: quod commodum aſpernandum non eſſe, ex multorum ſermonem Anglicum loquendi ſcribendíque vitiosa atque corrupta conſuetudine, ipsâ propemodum eſt luce clarius. Jam verò unde potiùs ordientur prudentes & pii doctores prima Latinè loquendi elementa pueris tradere, quàm à pio aliquo parvóque & facili Latino libello, cujus ſententiam,

tiam, ut Anglicè jam antea lecti, teneant; atque ità partim recognoſcentes, partim etiam diſcentes, rerum pariter optimarum memoriam renovent, & verborum etiam novitate delectentur? Hoc verò libello ſemel perlecto, pueri, qui aliquo Latinè loquendi ſtudio teneri jam incipient, quæ anguſto ſermonis genere contracta priùs legerant, ad eadem etiam oratione copioſâ uberiùs, & fuſiùs, alióque exprimendi atque eloquendi genere explicata cognoſcendum, ſuâ ſponte ſine monitoris præcepto feſtinabunt.

Deinde, poſtquam iſtis diligenter legendis, atque inter ſe comparandis aliquos in lingua Latina progreſſus fecerint, ut certè facient; haud minore jam eadem etiam Græcè ſcripta legendi cupiditate ardebunt; ut illis diſcendi, præceptoribúſque docendi non labor jam, ſed voluptas ſit futura. Hæc ratio docendi diſcendíque, & res eaſdem aliis atque aliis verbis, quàm maximè ſieri poſſit lectis explicandi, Græcáque cum Latinis conjungendi, M. Ciceroni viſa eſt aptiſſima eſſe atque utiliſſima adoleſcentibus, in quibus ubertatem ſe efferre voluit. Hâc ille ratione eam Latini & Græci etiam ſermonis copiam, varietatem, facul-

tatem, facilitatem, proprietatem, elegantiam, quibus longè multùmque cæteris omnibus omnium ætatum hominibus antecelluit, conſecutus & adeptus eſt.

Et ut eò aliquando perveniam, quò maximè & directò hoc meum ſpectat inſtitutum, non tantùm juventus noſtra aſſiduis iſtis animorum, ingeniorum, linguarum exercitationibus, à prima pueritia ad ineuntem uſque progredientémque adoleſcentiam aſſuefacta, à deſidia malorum omnium matre arcebitur: verùm etiam Chriſtiana pietas, quæ eſt virtutum omnium fundamentum, iiſdem occaſionibus toties repetita, altiſſimas in teneris illorum animis radices aget; quæ mirificè etiam confirmabitur, ſi vel ſuâ ipſi voluntate, vel præceptorum monitis diligenter exquirent quæ ſint in iſtis inſtitutionibus de pietate noſtra tradita, quibus ea ſacrarum literarum fundamentis nitantur. Quod ut ſine ullo penè labore tædióve præſtare poſſint, appoſitæ ubique in conſpectu notæ facilem ipſis compendiariámque viam oſtendunt. Fieri verò non poteſt, quin de tremenda divini numinis majeſtate, potentia, juſtitia, ejúſque rurſum paterna in ſuos per

Chri-

Chriſtum bonitate, benignitate, beneficentia, & de tota religione Chriſtiana, aſſiduè audiendo, legendo, repetendo, meditando, eâ ætate quæ eſt ad optima quæque opportuniſſima; fieri, inquam, non poteſt, quin & Dei metum atque reverentiam (quæ jam ex hoc mundo penè profligata eſſe videtur) ejúſque etiam amorem, atque illi placendi, vitæq; cum virtute degendæ ſtudium, in auribus, oculis atque animis ſuis ità penitus defigant, ut nullâ unquam vi labefactari, aut oblivione deleri poſſe confidam. Hæc eſt ſumma conſilii mei; hæc me ratio impulit, ut laborem mihi non neceſſarium, ſtudioſis adoleſcentibus, ut ſpero, utilem ſuſciperem. Hujus, ut omnis mei otii pariter atque negotii, rationem vobis reddendam eſſe exiſtimavi, Patres in Chriſto Reverendiſſimi, quorum ego pietatem, ſapientiam, doctrinam, autoritatem, ut debeo, plurimi facio, benevolentiâque & gratâ memoriâ atque honore merito proſequor.

Veſtrî ſtudioſiſſimus

obſervantiſſimúſque,

ALEX. NOWELLUS.

RELIGIO CHRISTIANA.

Verbum Dei. Teſtamentum.

Magiſter. Auditor.

N*Arra mihi, mi fili, quam religionem colis?*

A. Eandem illam quam Chriſtus Servator noſter docuit; unde Chriſtianus nominor, & ità revera me eſſe confido. Act. 11. 26.

M. *Quænam eſt Chriſtiana pietas?*

A. Pietas Chriſtiana eſt divini numinis ſancta veneratio, & obtemperatio legibus illius. Matth. 4. 10. Joan. 4. 24.

M. *Unde eſt ejus intelligentia capienda?*

A. Ex verbo Dei, quod veteris noviq; Teſtamenti libris explicatur. Joan. 5. 39. Act. 17. 11. 1. Tim. 3. 15, 16, 17.

M. *Cur verbum Dei, vocabulo* Teſtamenti, *nominatur?*

A. Quia divina voluntas de rebus expetendis fugiendiſque, in eo perfectè atque immutabiliter continetur, à qua ullam in partem non eſt deflectendum. Joan. 4. 25. Gal. 3. 15. 17. Gal. 1. 8. 9. Deut. 4. 2. Iſa. 8. 20.

M. *Quâ*

M. *Quâ ratione modóque divinæ voluntatis, in ejus verbo explicatæ, perquirenda eſt cognitio?*

Joan. 5. 39. Act. 17. 11. *A.* Aſſiduâ divini verbi lectione atque meditatione, aut attentâ ejus, ab aliis lecti puréque explicati, auditione.

M. *Satin' id eſt?*

1. Cor. 2. 11. & 3. 7. Pſal. 119. 33, 34, 35. *A.* Quia mortalium nemo divinæ ſapientiæ, in ejus verbo reconditæ, ſcientiam ingenio induſtriâve ſuâpte conſequi poteſt; à Deo precari ſedulò vehementérque debemus, ut per Spiritum ſanctum ſuum, mentes noſtras ſacri verbi ſui cognitione, fidéque, & voluntati ipſius, in eodem illuſtratæ, parendi ſtudio ardenti imbuere velit.

M. *Quæ ſunt divini verbi partes præcipuæ?*

Joan. 1. 17. Luc. 16. 16. Act. 13. 39. Rom. 6. 14, 15. *A.* Lex, & Evangelium.

M. *Hæc duo, alterum ab altero, quomodo ſecernuntur?*

Matth. 22. 37, 38, 39, 40. Luc. 10. 27, 28. Rom. 10. 5. Gal. 3. 10. *A.* Lex ad omne nos officii munus inſtruit, tam pietatis erga Deum, quàm charitatis in proximum; útque utrique illud præſtemus ſummo ſtudio, præcipit; & Legi parentibus vitam promittens ſempiternam, æternam mortem ejus ruptoribus minitatur. M. *Evan-*

M. *Evangelium verò quid?*

A. Evangelium nobis confirmat Deum, per fidem in Chriſtum, illis qui contra legem commiſerunt, miſericordem ſe præbiturum, ignoturúmque, modò animi dolore, quòd eum offenderint, afficiantur, & ſeipſos reprehendentes, corrigere atque emendare ſtudeant.

Mar.1.15. Luc.5.32. Joan.1.17. Act.2.38,39. & 13.38,39. Rom.1.5,16. & 6.14,15.

M. *Quot partibus conſtat vera religio?*

A. Religio, perinde ac verbum Dei, ex quo tanquam ex fonte profluit, duas habet partes.

M. *Quænam illæ ſunt?*

A. Obedientia, quam lex imperat; & fides, quam Evangelium requirit.

Joan.14.15,21, 23, 24. Rom.10.5,6,8. Mar.1. 15. Rom.1.5,16.

M. *Verùm, majoris perſpicuitatis gratiâ, in plura te membra religionẽ partiri velim.*

A. Videor mihi non ineptè quatuor has, ut principes veræ religionis partes, poſſe recenſere; Obedientiam, Fidem, Invocationem, & Sacramenta.

Joan.14.15.21, 23,24. Mar.16.16. Act.2.21. Rom.10.12,13. Gal.3.10.

M. *Agè ergò; de iſtis quatuor, ut ea ordine recitâſti, te interrogabo. Et quoniam vera obedientia, quæ prima pars eſt, ad regulam divinæ legis ſit dirigenda, neceſſariò primùm intelligendum eſt, quid de Lege Dei ſentias.*

A. *Legem Dei duabus expreſſam Tabulis

*Exod.34.28,29 Pſal. 19. 6, 7, 8, 9, 10. Exod. 20. Deut. 5. Iſa. 30.21. Matth.22.36, 37, &c.

bulis

bulis juſtitiæ normam eſſe perfectiſſimam arbitror, recta imperantem, vetantémque contraria.

M. *Prior Tabula quæ tractat?*

A. Debita Deo pietatis officia tradit, quatuórque prima præcepta in ea continentur.

M. *Secunda quæ docet?*

Matth. 19.18,19. & 22. 39,40. Exod.34.28, Deut.4.13. *A.* Ad charitatem, mutuáq; inter homines officia nos inſtituit, ad quã reliqua ſex præcepta pertinent: ità lex univerſa decẽ omnino præcepta complectitur, ex quo fit, ut *Decalogi* nomine appelletur.

M. *Quod eſt primæ Tabulæ præceptum primum?*

Exod.20.2,3. Deut.5.5,6,7. *A.* Deus ſic eſt eloquutus, *Audi, Iſrael: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex domicilio ſervitutis Ægyptiæ; Non habebis deos alienos coram me.*

M. *Quare nos primùm commonefacit ſe Dominum Deum noſtrum eſſe?*

Deut.10.12,13. Mal.1.5,6. *A.* Illis verbis ejus immenſa infinitáq; majeſtas, potentia & bonitas explicantur; nóſque pariter parendi ſummâ neceſſitate aſtringimur, niſi & contra potentiſſimum repugnare, & in benigniſſimum beneficentiſſimúmque ingrati eſſe velimus.

M. *Quid*

M. *Quid eſt quod edicit nobis,* Nè habeamus deos alienos coram ſe?

A. Idololatria omnis his verbis prohibetur ac damnatur.

M. *Quid eſt idololatria?*

A. Rebus ullis conditis divinum cultum tribuere; aut in illis, ut diis quibuſdam, fiduciam perfugiúmq; habere: quod patrare, ſcelus eſſet maximè deteſtabile. Ipſius enim ſolùm majeſtati divini honores, ipſius bonitati ſingularis ille noſter amor debetur: ad illius opem confugere, ab illo in terroribus periculíſque omnibus opem atque auxilium petere & expectare, illius benignitati nos noſtráq; omnia debere, gratis animis agnoſcere, ingenuéque confiteri oportet.

Pſal.115.8,9. Matth.4.10. Deut.10.12,13. & 20.21. Matth.22.37. Pſal.50.14,15,23. Pſal.79.13. & 95.6,7. & 100.1,2,3. Joan.3.27. 1.Cor.4.7. Jac.1.17.

M. *Suprema illa verba,* coram me, *aut* in conſpectu meo, *quid ſibi volunt?*

A. Nihil tam penitus abſconditum eſſe, aut in occulto latere, quin Deo notiſſimum ſit, atque apertiſſimum; & proinde non voce, manifeſtíſque ſolùm vitæ actionibus, atque externâ ſpecie, ſed intimâ etiam atque ſincerâ puræ mentis ſanctitate, Deum, illúmque unum, & præterea neminem, piè colendum eſſe atque venerandum.

Pſal.7.9. & 33.13,14. Iſa.29.13. Matth.5.8. & 15.8.

M. *Sum-*

M. *Summatim expone, quos maximè putes in hanc legem peccare.*

Lev. 19. 31. Iſa. 8. 19. & 47. 9. Deut. 18. 9, 10. Matth. 1. 2, 3. & 9.

A. Idololatræ (ut dixi) omnes, omnes harioli, augures & conjectores, incantatores, venefici, magi, ſagæque omnes, omnéſque qui ad illos deferunt, illíſve fidunt. Prophetæ item mendaces omnes, qui falſa vanáque docent. Præterea, qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, ſed inanibus ſuis ſomniis aut conjecturis ducuntur. Denique, qui res ullas conditas ſupra, aut æquè atq; Deum conditorem metuunt, amant, aut magnifaciunt: hi omnes híſque conſimiles univerſi hanc legem violant.

M. *Recita jam præceptum ſecundum.*

Exod. 20. 4, 23. Levit. 26. 1. Deut. 4. 15, 16, 17, 18, 19. Iſa. 40. 18. & 44. 9, &c.

A. Signum ſculptile, aut ſimulacrum ullius rei, quæ aut ſuprà in cœlo, aut infrà in terra, aut in aquis infra terram ſit, non effinges. Ea non veneraberis, neque coles: nam ego ſum Dominus Deus tuus zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam uſque quartámque progeniem oſorum mei; clementiâque utor ad milleſimam uſque progeniem, erga mei amantes,

amantes, meáque præcepta conſervantes.

M. *Videri poſſit hâc lege pictorum fictorúmque artificia condemnari, ità ut fas non ſit ullas omnino imagines habere.*

A. Nequaquam: in prima enim hac tabula minimè de rebus artificioſis, quæ ad humanos civiléſque uſus expetuntur, ſed de iis tantùm, quæ ad Dei cultum pertinent, agitur. Matt.22.20,21; 36,37.

M. *Quænam eſt igitur hujus præcepti ſententia?*

A. Hoc ſecundo præcepto prohibet Deus, primùm, nè imagine ullâ ipſum imitari, vel adumbrare, quærere, aut colere conemùr. Secundò, nè ſimulacra ipſa veneremur, aut illis quoquo modo ad Idololatriam aut ſuperſtitionem abutamur, interdicit: verùm ut Deum ſolum, non ad noſtrum arbitrium libidinémque, ſed purâ atque integrâ mente, veréque, quemadmodum nobis ſuo ipſius verbo præſcriptum eſt, colamus & veneremur. Iſa.40.18,&c. Deut.5.8,9. Pſal.97.7. Iſa.44.17.

M. *Quam ob cauſam Deum corporeâ ſpectabilíque formâ effingere nefas eſt?*

A. Quia corporea infirma, inanima,

Pſal.113.3,4,5. & 115.3,4. Iſa.40.18,&c. Joan.4.24. Rom.1.20,23.

vanáque effigies aut imago nullam cum Deo, qui ſpiritus eſt immortalis, infinitâ, immensâ, incomprehenſibili magnitudine majeſtatéque, communitatem habere, nec ullam ejus ſimilitudinem ſpeciémve gerere poteſt.

M. *Quemnam colendi morem hîc condemnat?*

Lev.26.1. Deut.4.19. & 5.9. Pſal.97.7. & 115.8. Iſa.44.17. Act.7.41.

A. Cùm precatione uſuri nos ad ſimulacra vertimus, ſupplices nos coram illis abjicimus, nudato capite aut aliâ ſignificatione illis honorem tribuimus, perinde quaſi Deus in illis nobis præſens adeſſet.

M. *Clauſulam huic præcepto additam repete.*

Exod.20.5. Deut.5.9. & 6.15. Pſal.78.58.

A. Nam ego (*inquit*) ſum Dominus Deus tuus zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam uſque quartámque progeniem oſorum mei.

M. *Quamobrem hæc commemorat Deus?*

Deut.10.12,13. 3.Reg.18,39. Mal.1.5,6. 1.Tim.6.15,16.

A. Dei atque Domini vocabulis ſeſe nuncupans, etiam atque etiam monet, ut tum ad majeſtatem, tum ad benignitatem ſuam, ſicuti antè dictum eſt, reſpectum habentes, ad ipſius arbitrium nos

totos

totos accommodemus. Zelotypiæ verò nomine declarat, participem aut conſortem ſecum venerationis ſuæ ſe nullo modo tolerare poſſe. Exod.34.13,14. Iſa.42.8.

M. *Ecquid præterea additum ad prohibendam Idololatriam?*

A. Quò nos magis ab Idololatriæ peccato, quod tam vehementer deteſtatur, refrænet, minatur ſe non in maleficos tantùm, ſed in eorum etiam liberos poſteróſque vindicaturum eſſe. Exod.34.7. Iſa.14.20,21.

M. *Perge porrò quod reliqui eſt in hac lege explicare.*

A. Quemadmodum Deus graviter minando terret, nè ipſius voluntati repugnare audeamus; ità prolixiùs adhuc de ſua clementia bonitatéque promittendo, nos ad ſibi parendum allicit: confirmans cùm iis omnibus qui ſe amant ſuíſq; præceptis obſequuntur, tum ipſorum etiam poſterorum multis millibùs, miſericordiam ſe ſingularem eſſe impertiturum. Deut.5.10. Exod.34.6,7.

M. *Cùm antea ultionem tertiæ aut ad ſummum quartæ generationi denuntiet; quid eſt, quòd hîc clementiâ ſuâ aliquot millia comprehendat?*

Pſal.30.2,5. & 103. 8. & 145. 8. Iſa.54.7,8,10.

A. Ut demonſtret ad facilitatem ſe beneficentiámque, quàm àd acerbitatem atque aſperitatem impendiò magìs eſſe propenſum.

M. *Perge jam ad tertium mandatum.*

Exod.20.7. Lev.19.12.

A. Nomen Domini Dei tui inaniter non uſurpabis: neque enim ſinet impunitum Dominus, qui ejus nomen inaniter adhibuerit.

M. *Quid eſt inaniter uſurpare Nomen Dei?*

Iſa.52.5.& 8 19. Levit.19.12. Act.19.13. 1.Tim.1.10. Matth.5.33,34. Pſal.113.1,2.

A. Eo ad blaſphemiam, incantationem, veneficium, execrationem, perjurium, aut ad temerarium, inconſultum, vel non neceſſarium jusjurandum abuti: Deúmve, niſi juſta de cauſa, magnâque adhibitâ reverentiâ, vel ſemel nominare.

M. *Non poteſt ergò Dei Nomen in jurejurando rectè adhiberi?*

Exod.22.11. Joſ.2.12. Pſal.15.4. & 63.11. 2.Cor.1.23. Heb.6,16.

A. Poteſt profectò, cùm gravi de cauſa jusjurandum juramus, ut aut verum teſtimonio confirmemus, præcipuè legitimæ alicujus poteſtatis accitu ad id evocati; aut ob alias res magnas atque graves, ut vel Deo ſuus honos atque gloria conſervetur, aut cumulatiùs etiam auge-

augeatur & amplificetur, vel hominum inter homines conjunctio benevolentiáque retineatur. Hujuſmodi aliquâ oblatâ occaſione, ſacramento contendere licebit, venerando verendóque Dei tantùm noſtri, non ullius cujusquam alterius, nomine adhibito.

M. *Quid deinceps in lege eſt?*

A. Neque enim impunitum (*inquit*) ſinet Dominus, qui nomen ejus inaniter adhibuerit. Exod.20.7. Lev.19.12.

M. *Cur in divinum Nomen injurioſis peculiares hîc minæ proponuntur?*

A. Oſtendere voluit quanti nominis ſui decus æſtimaret; ut impendentem vindictam cernentes, eò ſtudioſiùs, nè injuriam illi faciamus, caveremus. Lev.19.12. Ezec.20.9,14.

M. *An ergò nefas eſſe putas divorum aliorúmve hominum aut rerum nomina in ſacramento interponere?*

A. Omnino: jusjurandum enim dare idem eſt, atque eum per quem juramus, & veritatis teſtem, &, ſi pejeremus, perjurii noſtri ultorem punitorémque conſtituere: quam laudem intelligendi vindicandíque maleficia omnia, divinæ ſolùm ſapientiæ atque majeſtati debitam, Exod.22.11. Pſal.63.11. Heb.6.16. Deut.6.13. & 10.20. Joſ.23.7.

tam, aliis perſonis rebúſve impertire immane ſcelus eſſet.

M. *Recita jam proximum præceptum.*

Exod.16.23. & 20. 8,9,10,11. Lev. 23.3. Deut.5.12,13,14,15. Exod.20.12. Gen.2.1,2,3. Heb.4.3,9,10.

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ eſt poſtremum, ſic habet; Diem Sabbati ſanctè agere memento: ſex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: ſeptimo verò die, quod eſt Domini Dei tui Sabbatum, nullum opus facies, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec ſervus tuus, nec ancilla tua, neq; jumentum tuum, neq; apud te degens peregrinus: nam ſex diebus perfecit Deus cœlum & terram, & mare, & quicquid in illis continetur; ſeptimo quievit. Itaque diem Sabbati ſacrum, ſibíque dicatum eſſe voluit.

M. *Sabbati vocabulum quam habet ſignificationem?*

Exod.16.23. Lev.16.31. Jer.17.21. Ezec.46.3. Mar.6.2.

A. Sabbatum, interpretatione explicatum, vacatio aut quies dici poteſt: nam eo die pii humana opera omnia miſſa facere debent, ut divina religionis ſanctitatíſque ſtudia diligenter colere poſſint.

M. *Quamobrem ſuum nobis factum Dominus ad imitationem expoſuit?*

A. Quia

A. Quia inſignia præclaráque exempla humanis mentibus penitus inſident, ſtimulóſque admovent acriores. Dominos enim ſervi, & parentes liberi perlibenter imitando exprimunt. Maximè verò omnibus eſt optabile, ut mortales, Deum ſibi ante oculos mentis proponentes, ipſius ſeſe imitatores ſimiléſque præberent.

Joan.13.14,15. 1. Cor.4.15,16. & 11. 1. Eph.5.1. 1.Pet.2.21.

M. *Sabbati piè colendi quænam eſt ratio?*

A. Populus in unum locum congregari debet, ut diſciplinam Chriſti intelligat, ut fidei ſuæ confeſſionem edat, unâ voce communia vota Deo faciat, ut divinorum factorum memoriam conſervet, ut Deo pro ſuis divinis erga ſe meritis gratias agat, & ut myſteria ſacra à Chriſto inſtituta concelebret.

Marc.6.2. Luc.4.16. Act. 13. 27. Matth.10.32. Pſal.95.2. Iſa.56.7. Matth. 21.13. Eph.3.21. 1.Cor.11 18. & 14.26.

M. *Ecquid præterea requiritur, ut diem Sabbati ſanctè agamus?*

A. Externa hæc eſt requies celebratióque Sabbati; præter quam quies eſt colendíque Sabbati ratio quædam ſpiritualis.

M. *Quænam eſt ea?*

A. Cùm à rerum humanarum oc-

Iſa.1.14,16. & 58.13. Heb.4.9,10. cupationúmque & ſtudiorum noſtrorum curâ vacantes, Dei nos arbitrio, ut is ad ſuum nos ſenſum formet, penitus tradimus: cúmque (ut ſacrarum literarum Gal.5.24. Col.3.5. verba uſurpem) carnem noſtram crucifigimus, & affectionibus commotionibúſque tanquam fræios injicimus, vitioſam naturam noſtram comprimentes, ut ad divinam nos voluntatem accommodemus: eo enim pacto Sabbati noſtri dies, quam in hac terra celebramus, aptè & convenienter exemplar atque ſimilitudinem requietis illius imitabitur, quam in cœlo ſempiternam & perpetuæ ſanctæq; oblectationis pleniſſimam ſumus habituri.

M. *Satin' erit iſta ſeptimo quoque die exequi?*

Pſal.1.2. & 64.4. Luc.18.1. Eph.5.19,20. *A.* Oportet ſanè quemque ſeparatim iſta ſecum quotidie recordari atque meditari: humanæ tamen infirmitatis deſidiæque effugiendæ gratiâ, certus dies ad hanc rem propriè deſignatus eſt.

M. *Hactenus prioris tabulæ præcepta percenſuiſti, quibus vera Dei veneratio, quæ fons eſt omnis boni atque origo, brevè explicatur; noxæq; omnes, quæ ad Deum*

directò ſpectant, prohibentur: nunc verò, quæ ſint charitatis benevolentiæq́ in homines noſtræ partes, quæ ex eodem illo fonte fluunt atque hauriuntur, & ſecundâ tabulâ continentur, perge declarare.

A. Secunda tabula hoc habet principium; Honora patrem & matrem, ut ſis longævus ſuper terram, quam daturus eſt tibi Dominus Deus tuus. Exod.20.12. Deut.5.16. Matth.15.4.

M. *Honoris vocabulum, quam hîc habet ſignificationem?*

A. Honor parentum, eorum amorem, timorem obſervantiámque comprehendit: & in parendo, inſerviendo, opem ferendo illis, eóſque tuendo, alendo etiam atque ſuſtinendo, ſi quid ipſis opus fuerit, ſitus eſt. Prov.1.8. Mar 7.10,12. Col.3.20. Heb.12.9.

M. *Hæc lex naturaléſne ſolùm parentes attingit?*

A. Qui autoritatem habent omnes, omnes adverſus quos reverentia eſt aliqua adhibenda, ut magiſtratus, miniſtri Eccleſiaſtici, præceptores, doctrinâ, ſapientiâ, ætate, honore aut aliâ aliquâ dignitate antecedentes, parentum nomine deſignantur. Deut.17.9.10. Rom.13.1. Luc 10.16. Lev.19.32. 1.Tim.5.1. Prov.5.13.

M. *Principes, magiſtratus, cæteríque*

qui

qui aliis præſunt, *cur* Parentum *nomine notantur?*

Rom.13.4. Heb.13.17.

A. Ut declaretur, quòd Deus eos nobis, noſtro reipublicæque commodo donaverit: atque ità parentum nomine, quod principibus, magiſtratibus, aliíſque ſuperioribus tribuitur, commonemur, ut illis non pareamus ſolùm, verùm etiam ut eos revereamur atque amemus.

M. *Quid deinceps in hac lege eſt?*

Exod.20.12. Deut 5.16. Eph.6.2,3.

A. Longam eos beatámque vitam, Dei beneficio, eſſe victuros, qui parentibus, principibus, magiſtratibus, aliíſque ſuperioribus dicto audientes fuerint, debitúmque ipſis honorem tribuerint. Contráque conſequens eſt, qui parentibus, principibus, magiſtratibus, aut ſuperioribus aliis minùs ſe obedientes præbuerint, aut contumelioſi in eos fuerint, illos aut citò repentinóque cum ignominia morituros, aut vitam quâvis morte acerbiorem turpiorémq; traducturos eſſe; qui etiam ad extremum contumaciæ ſceleríſque ſui pœnas apud inferos ſempiternas ſuſtinebunt.

M. *Sextum jam quod ſit præceptum dicito.*

A. Non

A. Non occîdes. Exod.20.13. Deut.5.17. Jac.2.11.

M. *Satiſne legem hanc obſervabimus, ſi manus ab homicidio ſanguinéq; integras ſervabimus?*

A Prohibentur etiam ea quæ cædis occaſionem aliquam habent, ut ludibria, irriſiones, maledicta, probra, convitia, rixæ, pugnæ, & ſimilia omnia. Rom.3.13,14,15. Gal.5.20,21.

M. *Ecquid eſt amplius?*

A. Deus ſuâ Lege non externis tantùm actionibus, ſed animorum etiam affectionibus, iiſque vel maximè cavit: apud Deum enim judicem, iracundia odiúmque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis, homicidium eſſe decernitur. Hoc ergò jure divino iſta etiam vetantur. Jac.3.14,16. Matt.5.21,22. 1.Joan.2 9,10,11

M. *Si neminem ergò oderimus, abundè legi huic erit ſatisfactum?*

A. Deus cùm odium reprobat, benevolentiam à nobis in omnes mortales, hoſtes etiam, requirit: ídque adeò quidem ut malevolis invidiſque noſtris, qui infenſo crudelitérq; infeſto in nos ſunt animo, ſalutem & tranquillitatem, omniáque fauſtè, feliciter, & proſperè evenire optemus: beneficiis illos etiam, Luc.6.27,28. Rom.12.14,17, 19,20.

ſi facultas in nobis fuerit, afficiamus, Deóque pro illis vota faciamus.

M. *Quod eſt ſeptimum præceptum?*

Exod. 20. 14. Deut. 5. 18. Matth. 19. 18.

A. Non adulteraberis.

M. *Hoc præceptum quam ſententiam habere putas?*

Prov. 6. 24, 25. Matth. 5. 27, 28, 29. Rom. 13. 13. 1. Cor. 6. 9, 10, 15, 16, 18, 19. 1. Theſ. 3. 4, 5, 7. & 5. 22. Ezec. 10. 49, 56. Eccleſ. 33. 26.

A. Obſcœnarum voluptatum univerſum genus, omnis verborum turpitudo, oculorum geſtûſque petulantia omnis, omnes impuritatis notæ atque indicia quæcunque, hâc lege condemnantur. Deſidia item inertiáque, in cibo, potu, veſtitu luxus & luxuries, ludi luſúſque impudici, & quæcunque præterea ad corporis animíve fœditatem ſolicitare aut commovere poſſunt, hoc præcepto vetantur. Nam, ut mentes etiam noſtras ab appetitionibus deſideriiſque impudicis puras conſervemus, præcipitur, propterea quòd tam animæ quàm corpora noſtra Templa ſunt divino Spiritui conſecrata.

1. Cor. 3. 16, 17. & 6. 15, 16.

M. *Proſequere reliqua.*

Exod. 20. 15. Matth. 19. 18.

A. Octavum præceptum eſt, Non furaberis.

M. *Hoc præcepto quæ prohibentur?*

A. Non ea ſolùm furta vetantur, quæ hu-

humano jure plectuntur: ſed etiam edicitur, nè nundinatione aut venditione fraudulentâ, menſuris doloſis, parúmve legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatíſque mercibus quenquam fallamus; néve judiciis pecuniâ tentatis, pretióque & largitione corruptis, aut ullâ aliâ fraude, dolóve malo adhibito quenquam circumveniamus. Præterea, qui officium debitúmve alteri ſubducunt; ut qui laborum mercedem operariis non perſolvunt; qui per avaritiam pauperibus egentibúſque opem ferre, viduis ſuccurrere, orbis pupillíſque ſubvenire, peregrinis atque advenis opitulari recuſant; quíque rudes atque ignaros rerum non inſtituunt atque erudiunt; qui conſilii expertes conſilio non juvant; qui vagos errantéſque ab errore non avertunt, neque in rectam viam revocant atque reducunt; qui afflictis mœrentibúſque conſolationem non adhibent; omnéſque horum ſimiles hâc lege condemnantur.

Prov. 11. 1. & 20. 10, 23. 1. Theſ. 4. 6. Tit. 2. 10. Pſal. 62. 10. Prov. 17. 23. Iſa. 5. 23. Ezec. 22. 13. Mal. 3. 5. 1. Tim. 5. 18. Prov. 14. 20, 21, 31. Jac. 2. 3, 9. & 5. 19, 20. Lev. 19. 9, 10. & 23. 22. Deut. 21. 1, 3, 4. & 24. 15, 17, 19. & 27. 17, 18, 19.

M. *Hoc præcepto an quicquam adhuc præterea continetur?*

A. Omnino. Nam ex alienis damnis

utili-

Zec.8.16,17. Act.20.33. utilitates noſtras aucupandi, aliquam etiam voluntatem cogitationémve ſuſcipere, hâc lege prohibemur. Nam quod in homines injurioſum eſt, id vel optare aut expetere vitioſum eſt in conſpectu Dei.

M. *Recita jam nonum præceptum.*

Exod.20.16. Deut.5.20. Matth.19.18. *A.* Non eris adverſus proximum tuum teſtis mendax.

M. *Hæc lex quam habet ſententiam?*

Exod.23.1. Lev.19.11. Deut.19.18,19. Pſal.15.3. Zeph.3.13. Luc.3.14. 1.Pet.2.1,2. Prov.3.3. & 12.17,19. & 23.23. 1. Cor.13.8. Eph 4.25. Matth.7.1. Rom.14.4. 1.Cor.13.5,7. *A.* Hâc lege non apertum ſolùm evidénſque perjurium, jurisjurandíque violatio, ſed omnis etiam vanitas, calumnia, obtrectatio, maledictio, aſſentatio, ſimulatio diſſimulatióq; omnis, quæ ſint aut contra rem aut exiſtimationem proximi, generatim vetantur: præcipitúrque ut nec ipſi unquam mendacium falſúmve quicquam dicamus, neque in aliis, verbo, ſcripturâ, reticentiâve comprobemus: ſed ut veritatem ſemper colamus, tutemur, exquiramus atque ſuſtentemus.

M. *Nihílne ultrà requiritur hâc lege?*

A. Deus, qui intimos animorum noſtrorum ſenſus penitus perſpectos habet, à maledicendo nos prohibens, ali-

quid

quid etiam mali temerè de proximo vel ſuſpicari opinarívе prohibet; adeóque præcipit, ut, quoad per veritatem licebit, bene de aliis exiſtimemus, bonámque ipſis famam, quantum quidem efficere poterimus, conſervemus.

M. *Reſtat jam poſtremum præceptum.*

A. Non concupiſces cujuſquam do- Exod.20.17.
mum, non uxorem, non ſervum, non an- Mic 2.1,2. Rom 7.7.
cillam, non bovem, non aſinum, nec quic- 1.Cor.10.6.
quam omnino aliud quod alterius ſit.

M. *Hoc præceptum quid ultrà quàm ſuperiora imperat?*

A. Antea Deus maleficia deprava- Iſa.1.16.
táſque animorum affectiones vetuit: jam verò innocentiam omnibus ſuis numeris expletam à nobis exigit, adeò quidem ut nullum omnino vel tenuiſ- Gal.5.24.
ſimum deſiderium, vel leviſſimum cogitationis motum, à virtute quicquam deflectentem, in mentes noſtras irrepere patiamur. Æquum namque eſt, Jer.4.14. Ezech.18.31.
ut in animis etiam & mentibus noſtris Matth.5 8. Rom.12.2.
ſumma coram Deo caſtitas ſanctimo- Pſal.5.4,5.
niáque ſplendeat. Ab illo enim bonitas 2.Cor.6.14.
atque æquitas non niſi perfectè abſoluta probari poteſt; cujus etiam legem

hanc

hanc ſuam, normam omni ex parte perfectiſſimam, nobis ante oculos conſtituit.

M. *Poſtquam decem jam præceptorum ſententiam interpretatione brevi explanâſti; dic mihi, cunctáne ea, quæ ſeparatim articulatímque explicuiſti, in pauca conferri, brevitérque & ſummatim deſcribi nequeunt?*

A. Poſſunt ſané; nam & Chriſtus, divinus ille doctor, totam legis vim atque rationem coarctans, ejus ſummam quàm breviſſimè his verbis expoſuit; Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis: hoc maximum eſt præceptum in Lege: Secundum autem eſt huic ſimile, Diliges proximum ſicut teipſum. Ad hæc enim duo mandata univerſa Lex & Prophetæ referuntur.

Matth.22.37. Mar.12.30. Luc.10.27.

M. *Amorem in Deum cujuſmodi hîc à nobis deſiderari putas?*

A. Qui Deo ſit idoneus; hoc eſt, ut ſummâ poteſtate Dominum, ſummâ parentem bonitate, conſervatorem noſtrum ſummâ miſericordiâ præditum

eum

cum eſſe confiteamur. Ad amorem itaq; erga Deum noſtrum accedere debet, ut revereamur majeſtatem illius, & ejus pareamus voluntati, ejúſque bonitati confidamus.

Deut.10.12,17, 20. Pſal.25.1,2. & 31.1. & 96.7.8. & 118.8.

M. *Totum cor, anima tota, toteq́ vires quid declarant?*

A. Eam videlicet amoris flagrantiam & incorruptam integritatem, ut cogitationibus, cupiditatibus, conſiliis, actionibus ullis, quæ Dei amori repugnant, nihil prorſus loci relinquatur. Etenim Deum non modò plùs quàm ſua omnia, ſed multò etiam magìs quàm ipſe ſe, quiſque pius diligit.

Deut.6.17,18. & 30.6. Joſ.23.11. Joan.14.15,21,23 24.& 15.10. Matth.10.37,38.

M. *Nunc de proximi amore quid habes dicere?*

A. Chriſtus voluit Chriſtianos ſuos ſummæ inter ſe conjunctionis vinculis arctiſſimè aſtringi. Et cùm noſtrî nobis amor naturalis ſit atque in animis penitus inſitus, nulla expeditior, contractior nulla, nulla juſtior fraterni amoris norma, nec quæ plus habeat efficacitatis, reperiri poteſt, quàm quæ ab ipſo humano ingenio deducta, nobis à Domino præſcribitur, ut unuſquiſque

Joan.13.34,35. 1.Cor.13.4,5. Eph.5.2. Phil.2.1,2,3. 1.Theſ.4.9,10. Matth.7.12. & 22.39. Luc.6.31. Rom.13,8,10. 1.Cor.13.5,6,[illegible]

ſcilicet proximum eodem, quo ſeipſum, amore complectatur. Cui conſequens eſt, ut nè quid agamus contra proximum, nè quem ſermonem, nè quam cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab aliis fieri, vel de nobis dici cogitarìve nollemus.

M. Proximi *vocabulum quàm longè patet?*

Matth. 5. 43, 44. Luc. 10. 33, 36, 37. 1. Theſſ. 4. 9, 10.

A. Non tantùm prope nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitiæ, amoris, civilíſve alicujus conſuetudinis vinculis aſtricti; ſed & ignoti, atq; etiam hoſtes hâc voce *proximi* continentur.

M. *Quando igitur Lex divini numinis piè ſanctéque venerandi, & charitatis atque benevolentiæ erga homines habendæ rationem abſolutam præſcribit, annon ad illius normam tota eſt vita noſtra dirigenda?*

Deut. 8. 1. & 11. 18, 28. & 30. 15, 16, 17. Matth. 19. 17. Joan. 12. 50. Rom. 6. 23. & 10. 5.

A. Omnino: atque hoc tantopere, ut Deus mores ad Legis ſuæ regulam conformantibus vitam paciſcatur, & à Legis præſcriptione aberrantibus è contrario, ſicuti ſuprà diximus, mortem minetur.

M. *Juſtos*

M. *Juſtos ergò eos eſſe putas qui à jure divino nulla ex parte diſcedunt?*

A. Certè quidem, ſiqui ad Legem Rom.10.5.
Dei uſquequaque ſervandam valerent, jure illi quidem juſti cenſeri poſſent: ſed ingenitâ naturæ noſtræ corruptione, ità Gen.6.5. & 8.21.
ex inſcitia, debilitate, pravitate laboramus univerſi, ut officium jure divino Prov.20.9. Rom.7.14,15. Gal.2.16.
debitum neque intelligamus, neque illi ſatisfaçere aut valeamus aut velimus. Tametſi enim inveniatur unus aliquis qui in aliqua re una & altera externa Legem obſervet, tamen is in Prov.20.9.
multis aliis à recto diſcedit; & humanus animus ab illa juſtitia atque innocentia interiori, quam Lex requirit, perpetuò aberrat. Quamobrem nemo ju- Deut.27.26. Gal.3.10.
re juſtus eſſe poteſt in conſpectu Dei, Jac.2.10,11.
qui de omnibus (qui non omnia jure divino deſcripta exequuntur) ſententiam fert, eóſque deteſtatur atque execratur.

M. *Num igitur Lex cunctos omnino mortales miſerrimâ hâc conditione ſine ullo prorſus remedio aſtringit?*

A. Deo diffidentibus & à religione Deut.27.26.
pietatéque remotis, Lex hanc quam

Rom. 3. 10, &c. & 8. 7, 8. Eph. 5. 5, 6. Jac. 2. 10. memoravi, conditionem conſtituit, illis ab omni omnino ſpe derelictis: qui ut nè tenuiſſimam quidem particulam Legis præſtare poſſunt, ità nihil quicquam Dei miſericordiæ per Chriſtum confidunt. Piis verò lex aliarum utilitatum fructus præbet.

M. *Quinam illi ſint dicito.*

Deut. 6. 6, 7. Joſ. 1. 7, 8. Pſal. 1. 2. *A.* Primùm omnium, Lex vitæ regulam perfectè abſolutam nobis ante oculos proponens, diligentiam noſtram excitat, ut mores noſtros ad illam dirigamus.

M. *Quid præterea?*

Rom. 3. 19. & 7. 14, 15. 2. Cor. 3. 5. Pſal. 119, 5, 12, 27, 28, 33, 34, &c. *A.* Secundò, cùm legem ultrà quàm mortalium vires præſtare poſſunt requirere, nobíſque poteſtatem tanti oneris ſuſtinendi deeſſe animadvertimus, ad auxilium à Deo flagitandum Lege exuſcitamur.

M. *Perge.*

Rom. 3. 10, 11, 12, 19, 20. & 7. 7. *A.* Porrò autem, cùm turpitudinis noſtræ labes atque fœditatem in Lege, ut in ſpeculo, cernimus, tanquam frænos nobis injicit, reprimítque, nè, integritate noſtrâ confiſi, ſuperbos nos in conſpectu Dei præbeamus.

M. *Pro-*

M. *Proſequere.*

A. Quando peccati, quod divinæ Legis eſt violatio, conſcientiâ ſtimulamur atque convincimur, intelligimúſque nos per peccatum in execrationem, acerbiſſimum odium graviſſimámque Divini numinis offenſionem atque indignationem incurriſſe; mercedémque atque ſtipendium, quod peccatum meretur, eſſe, ut non ſolùm omnibus calamitatibus atque miſeriis hujus vitæ, morbíſque & morte corporis afficiamur; verùm etiam ut damnatione atque interitu ſempiterno mulctemur: ſimul atque ex lege agnoſcimus, nos per peccatum in hunc condemnatorum ſtatum, quo nihil tetrius cogitari poteſt, perveniſſe; toto pectore, totâ mente, toto corde animóque cohorremus & contremiſcimus: atque ità, ut caſum noſtrum ſalutariter doleamus, & ut noſmet noſtrî pœniteat, Lex efficit, impellítque ut peccatorum veniam, juſtitiam & vitam ſempiternam (quæ ex lege adipiſci non poſſumus) à Chriſto Servatore tantùm, & per Chriſtum expetamus atque expectemus.

Prov. 20. 9. 1. Joan. 3. 4. Deut. 27. 26. Gal. 3. 10. Rom. 1. 18. & 2. 8. & 4. 15. & 6. 23. 2. Cor. 3. 7, 9.

Eph. 5. 5, 6.

Rom. 3. 20, 21, 22. & 5. 15, 16. Gal. 2, 16.

Rom.10.4 Gal.3.19,1.1,24.

M. *Legem igitur, quantum intelligo, tanquam magiſtram ſe ducémq; ad Chriſtum præbere affirmas, quæ nos notitiâ noſtrî pœnitentiâque & fide, rectâ ad ipſum viâ perducat.*

Rom.3.31. & 7.12,13,16. Gal.3.21,22.

A. Sanè ità eſt: ſimúlque ex his perſpicuum eſt illud, Legem non fruſtra latam eſſe, tametſi mortales ab officii, quòd Lex requirit, præſtandi facultate longiſſimè abſint.

M. *Verum dicis. Nunc, dilecte fili, quando de* Lege & obedientia *ſatis, ut in hac contractione brevitatéque, dictum ſit; ratio flagitat, ut proximè dicatur de* Evangelio, *quod divina per Chriſtum miſericordiæ promiſſa, eis qui contra Legem commiſerunt. modò ipſos commiſſi pœniteat, facta, complectitur; ad quod* Evangelium *fides præcipuè referenda eſt: hoc enim ſecundo loco in noſtra diſtributione propoſitum fuit; & eorum quæ tractavimus continuatione, quaſi manu, eò deducti ſumus. Dic ergò quæ ſit evangelii fideíque noſtræ ſumma.*

A. Eadem illa, quæ Chriſtianæ fidei principes articulos, unà olim arctè contractos, comprehendit: quámque vulgus

ex

ex prima voce nominat, **The Creed**, id eſt, fidem noſtram.

M. *Fidem tuam pronuntia.*

A. CRedo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ: Et in Jeſum Chriſtum filium ejus unicum, Dominum noſtrum, qui conceptus eſt è Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine: paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus: Deſcendit ad inferos, tertio die reſurrexit à mortuis: Aſcendit ad cœlum, ſedet ad dextram Dei Patris omnipotentis; indè venturus eſt ad judicandum vivos & mortuos: Credo in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, carnis reſurrectionem, & vitam æternam. Amen.

M. *Univerſam hanc fidei confeſſionem in quot membra diſpertiris?*

A. In quatuor principalia: in quorum primo de Deo Patre, & rerum omnium creatione; in ſecundo de ejus filio Jeſu Christo, quod & humanæ redemptionis ſummam omnem con-

tinet; in tertio de ſacro Spiritu; in quarto de Eccleſia, & de Dei donis Eccleſiæ per Chriſtum datis, explicatur.

M. *Agè igitur, hunc ordinem in explanandis iſtis quatuor partibus conſervato: principiò verò* Credendi *verbum in primo Chriſtianæ fidei introitu, quam vim habeat, expone.*

Matth. 10. 32. & 28. 14. Joan. 1. 12, 13. Rom. 1. 17. & 10. 9. Gal. 3. 26. Heb. 4. 14.

A. Hâc voce ſignifico veram me atque vivam, hoc eſt, Chriſtiani hominis fidem in Deum patrem, Deum filium, & Deum Spiritum ſanctum habere; eámque me fidem hâc confeſſionis formulâ profiteri firmiſſiméque aſſeverare.

M. *Viva ea veráque & Chriſtiana fides quæ ſit, mihi quàm potes apertiſſimè declarato.*

* Joan. 1. 12, 13. Col. 2. 2, 3. Rom. 8. 1, 14, 38, 39. Heb. 10. 22, 23. & 11. 1. * Phil. 1. 3. Matth. 7. 17, 18. & 13. 23. Gal. 5. 6. 1. Pet. 1. 13, 14, 15

A. * Fides eſt certa cognitio paternæ Dei erga nos per Chriſtum benevolentiæ, fiduciáque in eadem, ſicuti in Evangelio teſtatum eſt; * quæ ſtudium piæ vitæ, id eſt, Dei Patris voluntati obſequendi ſemper conjunctum habet.

M. *Intelligis igitur, nullos impios, qui aut*

aut de Dei miſericordia deſperant, aut ejus juſtitiam non pertimeſcunt, ſed vitam vitioſam animo ſecuro vivunt, hanc veram Chriſtianam fidem habere poſſe, tametſi ejus verba pronuntient?

A. Ità omnino intellexi.

M. *Cùm non niſi unus ſit Deus, dic quare in Chriſtianæ fidei confeſſione tres nominentur,* * Pater, Filius, & Spiritus ſanctus.

A. Non variorum Deorum hæc ſunt nomina, ſed trium diverſarum in una Divinitate perſonarum: nam *Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus ſanctus,* tres perſonæ, unus tantùm *Deus* ſunt, ſicuti edocti ſumus ex ſacris literis; quibus promptam potiùs fidem adjungere, quàm tam penitus reconditi & abditi myſterii infinitam altitudinem curioſè ſcrutari debemus.

*Matth.3.16,17. & 28.19. 1. Joan.5.7. Joan.10.30. & 14.7,8,9,10, 11. 1.Cor.8.5,6.

Prov.25.16.

M. *Veriſſimè loqueris: perge porrò. Quamobrem Deum Patris nomine nuncupas?*

A. Primùm omnium maximéque, quòd unici Filii ſui Jeſu Chriſti naturâ Pater ſit. Deinde, quòd noſter etiam ſit Pater,

Pſal.2.7. Matth.3.17. Joan.1.14. Rom.15.6. 2.Cor.1.3.

Gen.1.27. Malac.1.6. & 2.10. Joan.1.12. & 3.3,5. Rom.8.15,16,17. Gal.4.5,6. Eph.1.5,6. Tit.3.7. 1. Pet.3.4,23.

Pater, tum quia nos condidit omnibúſq; vitam dedit, tum etiam quòd nos iterum divinè per Spiritum ſanctum generavit, & per fidem in verum ſuum atque naturalem filium Jeſum Chriſtum nos elegit, ſibíque filios, & regni cœleſtis atque ſempiternæ vitæ hæredes per eundem inſtituit.

M. *Cur Deum omnipotentem appellas?*

Iſa.40.21,22,&c. Matth.6.26,30. & 10.29,&c. Eph.1.11. Heb.1.2,3. Joan.1.10.

A. Quòd & fabricatus eſt omnia, & omnes res ex ſua voluntate moderandi ſummam poteſtatem habet.

M. *Spiritúſne etiam malitioſi, impiíque homines, in Dei poteſtate continentur?*

Matth.8.31,32. Luc.22.31,32. Joan.10.28,29. & 19.10,11. Act.2.23,24. & 4.27,28. & 12.11.

A. Nunquam alioquin ſine ſumma ſolicitudine eſſemus, ſiquam illi lædendi nos facultatem, contra divinam voluntatem, haberent. Verùm eâ nos conſolatione ſuſtentamur, quòd neque dæmones, neque conſceleratiſſimi homines, nihil quicquam, niſi Dei arbitratu vel permiſſione, tentare omnino valeant; quódque nos adeò in tutela Patris omnium rerum præpotentis ſimus, ut nè ullus quidem capitis noſtri pilus,

pilus, niſi ipſius voluntate qui nobis Luc.12.7.
optimè vult, in terram decidere poſ- & 21.18.
ſit.

M. *Cur adjungitur, Deum cœli & terræ creatorem eſſe?*

A. Quòd divinam potentiam, ſapi- Pſal.19.1.
entiam atque bonitatem (quæ per ſe & 50.6.
intelligentiâ comprehendi non poſſunt) Rom.1.19,20.
in ejus operibus, ut in ſpeculis, intueri liceat. Nam cùm immenſam illam mundi magnitudinem contuemur, eámque eſſe partium omnium conſtitutionem animadvertimus, ut neque ad aſpectum magìs decoræ, neque magìs ad utilitates omnes accommodatæ excogitari poſſent; artificis illico effectoríſque infinita potentia, ſapientia, bonitas nobis ante oculos mentis obverſantur.

M. *Quâ ratione univerſa à Deo condita eſſe affirmas?*

A. Deum Patrem Opt. Max. à prin- Gen.1.1,&c.
cipio, & ex nihilo, per potentiam ſui Pſal.33.6,7.
verbi, hoc eſt, Jeſu Chriſti filii ſui, & 89.11.
totum hunc ſpectabilem mundum & Joan.1.3.
univerſa in eo incluſa, atque ſpiritus Act.14.15.
etiam corporis expertes (quos nuncu- 1.Cor.8.6.
pamus Hebr.1.2. Col.1.16.

pamus angelos) fabricatum eſſe & conſtruxiſſe.

M. *Num cenſes tamen ſatìs piè aſſeverari, Deum ſpiritus omnes malitioſos, etiam eos qui à nobis diaboli nominantur, feciſſe?*

Gen.1.31. Joan.8.44. Jud.6. *A.* Deus illos tales non effecit; verùm illi à prima creatione, ſuo ipſorum vitio, omni reſtitutionis ſpe perditâ, defecerunt: proinde non creatione & naturâ, ſed naturæ corruptelâ depravati ſunt.

M. *Satiſne Deo fuit cuncta ſemel creâſſe, poſtea verò omni rerum curatione vacâſſe?*

Pſal.75.3? & 104.8,9. & 145.14,15. & 147.2,5,6. Col.1.16,17. Heb.1.2,3. *A.* Nequaquam. Deus enim ut omnia fecit, ità omnia fulcit & moderatur; alioquin univerſa in nihilum ſubitò occiderent.

M. *Quem ſibi finem Deum Opt. Max. in condendis gubernandíſque rebus omnibus propoſuiſſe putas?*

Gen.1.26,29. Pſal.8.6,7. & 104.14,15. Prov.16.4. Iſa.43.7. *A.* Hominum gratiâ fabricatus eſt mundus; & quæ in eo continentur cuncta comparata ſunt, ut utilitati commodíſque humanis ſervirent. Et ut cætera univerſa humani generis cauſâ, ità homi-

hominem ipſum Deus ad ſuam propriè gloriam fecit. Rom. 11.36. Col. 1.16.

M. *Ediſſere quis primus fuerit hominis ortus atque fabricatio.*

A. Deus, ut à *Moſe* in ſcriptis relictum eſt, primo homini è limo terræ formato animam atque vitam inſpiravit: fœminam exinde deductam ex viri ſomno conſopiti latere, & in lucem editam, cum viro ſociavit, ut adjutrix vitaque illi conſors eſſet. Gen. 1.26, 27. & 2.7, 8, 20, 21, 23.

M. *Cùm in viris ſimul & fœminis pravitas, nequitia diſtortióque adeò ſumma nunc appareat, num à principio Deus eos ejuſmodi fabricavit?*

A. Minimè omnium: nam Deus perfectiſſimè bonus nihil aliud quàm bonum facere poteſt. Deus igitur ad ſuam imaginem ſimilitudinémque hominem initio formavit. Gen. 1.26, 27, 31. Col. 3.10.

M. *Quænam eſt illa imago, ſecundum quam hominem factum eſſe dicis?*

A. Ea eſt juſtitia omni ex parte perfecta, ſummáque ſanctitas, quæ ad ipſam divinam naturam propriè pertinet; quæ homini cum Deo ſimilitudo uſque eò fuit, quoad eam homo peccatorum maculis Eph. 4.23, 24. Rom. 9.14. Col. 3.10. 1. Joan. 1.5. & 2.29. & 3.3. Sap. 1, 13, 14. &c.

maculis fœdavit.

M. *Quâ ratione iſtud factum eſſe dicis?*

Gen.3.1,2,3,&c. *A.* Fœmina à Diabolo circumventa, virum impulit, ut fructum, quo illi à Deo interdictum fuerat, comederet: quo illorum facto imago ſecundum quam creati ſunt eſt obliterata; & cùm ipſi tum ipſorum poſteri, Deo adverſarii, perverſi, imbecilléſque ad omne bonum effecti, non in omnes ſolùm vitæ hujus miſerias, corporis morbos atque mortem, ſed & interitum etiam ſempiternum, perpetuámque damnationem inciderunt.

Sap.1.13,14. 1.Cor.2.14. Rom.8.7,8. 2.Cor.3.5,15. Rom.6.23. Eph.5.5,6.

M. *Utrùm tamen exiſtimari non queat graviter nimis Deum pomi unius guſtatum vindicâſſe?*

A. Deteſtabile illud hominis facinus, quaſi levis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo & immoderata modò edacitate rem æſtimare velit. Ipſe enim pariter cum uxore ſua fallacibus Satanæ blandimentis illectus illaqueatúſque, infidelis à Dei veritate ad vanitatem declinavit: falſis Serpentis criminationibus, quibus de mendacio, invi-

Gen.3.3,4,5,6, 11,12.

invidentiâ & malevolâ commodi alicujus ſubductione Deum accuſabat, fidem adjunxit: innumerabilibus beneficiis ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit: homulus ex terra modò lutóque fictus, non ſatìs eſſe putans, quòd ſimilitudo illi cum Deo eſſet, per intolerandam inſolentiam & arrogantiam exæquare ſe cum divina majeſtate expetivit: poſtremò, Creatoris ſe ditioni ſubtraxit, jugum etiam ejus à ſuis cervicibus protervè repulit. Inaniter igitur *Adæ* maleficium minuitur.

Gen. 1. 26, 29. Pſal. 8. 4, 5, 6, &c. & 104. 14, 15.

Gen. 1. 26, 29. Col. 3. 10.

Oſe. 6. 7.

M. *Verùm cur ob parentum ſcelera poſteri omnes, de tam beato vitæ ſtatu dejecti, in omnes calamitates inciderunt?*

A. Deus *Adamum* illis honoris inſignibus ornavit, ut ea cùm ſibi tum ſuis, id eſt, toti humano generi, aut ſervaret aut amitteret. Neque aliter fieri potuit, quin ſicut ex arbore mala mali fructus eduntur; ità *Adamo* peccati corruptelâ depravato, omnis ejus progenies ingenito illo peccato (quod Originale vocant) corrumperetur. Quan-

Matth. 7. 18. & 12. 33. Rom. 5. 12, 14, 17, &c.

Oſe 6,7. Rom.6.23. 2 Cor.3.5. Eph.5.5,6.

Quanquam quid opus eſt tam graviter de parente Adamo conqueri? quando nos etiam ipſi ob plurima noſtra maximáque vitia, calamitatibus omnibus, damnatione mortéque digniſſimè mulctemur: à quibus malis ut liberemur, nihil in nobis aut in ulla alia creatura opis aut auxilii omnino ſupereſt.

M. *Quæ ſpes eſt igitur conſolatióque reliqua, & in quo ſita?*

Gen.3.14,15. Rom.5.15,16. Gal.3.16,19. Heb. 2.14,15,16.

A. Promiſit Deus fore, ut ſemen mulieris, qui eſt Jeſus Chriſtus filius Virginis Mariæ, Serpentis, hoc eſt, Diaboli qui eos decepit, caput contereret; ipſóſque atque eorum poſteros, qui promiſſo illi fidem haberent, liberaret. Atque hoc illud eſt quod in ſecunda jam Symboli parte ſequitur: *Credo in Jeſum Chriſtum.*

M. *Nomen Jeſus quid ſignificat?*

Matth.1.21. Act.10.38. Col.1.13,14. Heb.2.14,15. 1.Joan.3.8.

A. Jeſus ſermone noſtro idem eſt quod Servator. Jeſus enim Chriſtus filius Dei, idémque Virginis filius, nos, qui ſcelere devincti, & ſub antiqui Serpentis Diaboli ſervili jugo captivi, ſempiter-

piter-

piternæque mortis vinculis conſtricti, turpiſſimè miſerriméque jacebamus, in libertatem vindicavit, atque ad ſalutem reduxit.

M. *Quis nomen* Jeſu *illi impoſuit?*

A. Angelus, ex Dei ipſius præcepto.

Matth.1.21. Luc.1.31. & 2.21.

M. *Explica nunc quid* Chriſti *nomen ſignificet.*

A. Chriſtus idem eſt, atque ſi unctum appellares: quo nomine indicatur eum Spiritûs ſancti unctione maximum regem, ſacerdotem, atque prophetam creatum eſſe.

Pſal.2.6. Iſa.61.1. Dan.9.24.25. Luc.4.18. Act.4.27. & 10.38. Heb.1.9.

M. *Chriſti regnum éſtne mundanum?*

A. Nequaquam, verùm ſpirituale & ſempiternum; cujus regni gubernacula ſunt Dei verbum, atque Spiritus; quæ tum juſtitiam, tum vitam ſecum afferunt.

Luc.1.32,33. Joan.18.36. Col.1.13,14. 2.Tim.4.1.

M. *Quam nobis utilitatem præbet hoc Chriſti regnum?*

A. Vires nobis armáque ſpiritualia, quibus atroces & truculentos animarum noſtrarum hoſtes, carnem, mundum, peccatum, Diabolum profligemus, adjumentáque ad vitam cum virtute.

Rom.13.12,&c. & 16.20. 2.Cor.10.4,5. Eph. 6.10,11,&c.

tute & ſanctitate degendam ſubminiſtrat.

M. *Cujuſmodi Sacerdos eſt Chriſtus?*

Pſal.110.4,5. Heb.14.4,15,&c. & 5.6,7. & 7.2,3,11,12. & 9.13,14.

A. Summus atque æternus; qui ſolus in conſpectum Dei venire, ſolus ſacrificium, quod Deo placeat ſatisfaciátque, conficere, ſolus iratum Deum placatum efficere poteſt.

M. *Cui nobis utilitati ſunt iſta?*

Joan.14.27. Act.10.36. Eph.2.14,15,&c. Col.1.20. Heb.9.14,15. 1.Tim.2.5. Rom.8.15. & 12.1. Gal.4.5,6. Eph.3.12. Heb.4.15,16.

A. Nobis ut pacatus propitiúſque ſit Deus, poſtulat & deprecatur, nobis offenſum Deum lenit, nóſque in gratiam cum Patre reducit. Solus enim Chriſtus pacificator nobis propoſitus eſt, qui nobis Dei gratiam reconciliet. Imò verò ſacerdotii etiam ſui nos quaſi conſortes eſſe voluit, nobis introitum ad Patrem patefaciens, ut in illius præſentia cum ſpe ſumma comparere, nóſque & noſtra omnia veluti hoſtias ad ſacrificium Deo Patri per ipſum præbere non dubitemus.

M. *Qualis Propheta eſt Chriſtus?*

Luc.7.16. Act.7.37.

A. Quum reliquos omnes prophetas atque doctores, Dei ſervos, deſpicerent mortales, Chriſtus ipſe Dei filius, & prophe-

prophetarum omnium Dominus, Patris interpres & nuntius, de cœlo ad homines deſcendit, ut paternam voluntatem planè explicaret, mortaléſque rectâ Dei atque omnis veritatis intelligentiâ informaret. Atque ità Chriſti nomine tria illa officia comprehenduntur, quæ Dei filius ſibi à Patre delata perſolvit, ut omnis eorum fructûs nos ſecum participes faceret. Filius enim Dei non ſolùm nominatur, & eſt revera *Jeſus Chriſtus*, hoc eſt, *Servator*, *Rex*, *Sacerdos*, *Propheta*; ſed & nobis ità eſt, ad noſtrámque utilitatem atque ſalutem.

Heb.1.1,2. Joan.8.26,40. & 15.15. & 17 6,7,&c. & 18 37.

M. *Quâ ratione Chriſtum filium Dei unicum profiteris, quando qui pii ſunt omnes filii Dei vocentur?*

A. Quòd ſolus Chriſtus naturalis Dei filius, ejuſdémque ſit cum patre ſubſtantiæ. Nos verò cùm naturâ Adami veteris filii ſimus, gratiâ tamen benevolentiâque quâ nos per Chriſtum ſervatorem noſtrum proſequitur, filii Dei adoptamur.

Matth.2.15. & 3.17. Joan.1.14,34. & 14 10,11. Heb.1.2,3. & 5.5. Rom.8.14,15. Gal.4.4,5. Eph.1.5. 1.Joan.3.1.

M. *Quam ob cauſam Chriſtum* Dominum noſtrum *nuncupas?*

A Propterea quòd Angelorum,

Matth.9.6. & 10.1. & 11.27,28. & 28.18. Luc.1.32,33. Eph.1.20,21,&c.

hominum rerúmque omnium dominatus ſit illi à Patre traditus; quódque ſuo arbitratu atque potentiâ regnum Dei, tum in cœlo, tum in terra, moderetur.

M. *Num quidnam reſtat?*

Deut.10.12,20. Mal.1.6. Luc 9.23,24. & 14.26,27. Heb.2.1,2,&c.

A. Hâc cogitatione commoneſiunt pii omnes, non ad ſuum ſibi arbitrium vivere licere, verùm oportere eos corporibus ſimul & animis, in vita pariter atq; in morte, totos ſeſe ad Domini ſui nutum accommodare, ipsíque in rebus omnibus obtemperare & fideliter inſervire.

M. *Quid tum indè?*

A. Declaratur quemadmodum naturam humanam ſuſceperit, cunctáque perfecerit quæ ſaluti noſtræ opus erant.

M. *Erátne ergò neceſſarium, filium Dei hominem eſſe?*

Matth.8.17. & 17.22,23. & 20.18,19. Joan.1.14. & 11.50,51. Rom.5.15,&c. 1. Cor.15.21,22. Phil.2.6,7,&c. Heb.2.9.

A. Maximé: nam quod homo in Deum nefariè commiſit, id hominis etiam ſupplicio luendum erat atque expiandum: quod onus longè graviſſimum ſolus Jeſus Chriſtus, idem Deus & idem homo, ſuſcipere poterat: quin nec potuit

tuit alius mediator inveniri qui à Deo pacem atque veniam hominibus impetraret, niſi Deus ſimul & homo Jeſus Chriſtus.

1. Tim. 2. 5.
Heb. 9. 14, 15, 24.
1. Pet. 2. 21, 24.

M. *Quid deinde ſequitur?*

A. Chriſtum è Spiritu ſancto conceptum, ex *Maria* Virgine natum eſſe.

M. *Quamobrem vulgari hominum conſuetudine naturalitérque generatus non eſt?*

A. Propterea quòd per quem peccatorum noſtrorum maculæ erant delendæ, eum ab omni omnino peccato integrum conſervari par erat. Ob eam igitur ipſam cauſam caſtiſſimus ille Agnus Dei Jeſus Chriſtus admirabili Spiritûs ſancti virtute, ex incorrupta Virgine *Maria* purus ab omni peccati labe conceptus atque natus eſt.

Joan. 1. 29, 36.
Heb 4. 15.
& 9. 14.
Matth. 1. 23.
Luc. 1. 31, 35.

M. *Quare Virginis Mariæ nomen commemoratur?*

A. Ut agnoſcamus Chriſtum eſſe verum illud ſemen Abrahæ atque Davidis, de quo prophetæ oraculis inſtinctu divino editis prænuntiârunt atque præmonuerunt: ex Abrahami enim &

Gen. 22. 18.
Iſa. 11. 1.
Matth. 1. 1, &c.
& 22. 42.
Rom. 1. 3.

Davidis ſtirpe *Maria* virgo directo eſt ordine procreata.

M. *Reliqua, ut inſtituiſti, deinceps perſequere.*

A. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus eſt.

M. *Verùm cur ſymbolum, Chriſti vitâ ſilentio prœteritâ, protinus ab ejus ortu ad mortem tranſit?*

Iſa.53. Act.13.23,37, &c.

A. Quòd in ſymbolo ſumma ſolùm redemptionis noſtræ capita memorentur, quæque illi adeò ſunt peculiaria, ut illius vim omnem in ſe incluſam teneant.

M. *Mortis ejus rationem paulò adhuc apertiùs explicato.*

Matth.26.14,15. & 27 totum. Mar.14.45,&c. & 15 totum. Luc.22.47,&c. & 23 totum. Joan.18,& 19 tota.

A. A diſcipulo ſuo *Juda*, qui corruptus pretióque conductus ad id fuerat, eſt perfidiosè proditus; à reliquis diſcipulis deſertus; à *Petro* denegatus ejuratúſque; à *Judæis*, falſis criminibus objectis, malitiosè accuſatus; à *Pontio Pilato* Romano Præſide condemnatus eſt; pugnis loríſque cæſus; contextis ſpinis coronatus; togâ purpureâ indutus; aliíſque multis modis indigniſſimè crudeliſſiméque

méq; tractatus eſt & ludificatus: tandémq; cruce cervicibus impoſitâ, extra urbem in locum qui *Calvaria* appellabatur, ad ſupplicium tractus eſt: ubi medium inter duos latrones ignominioſiſſimè cruci ſuffixerunt: in qua ſummo cruciatu confectus crudeliſſimam probroſiſſimámque mortem oppetiit, animi interim dolores quâvis morte acerbiores perpeſſus.

M. *Suâne voluntate, an vi coactus iſta ſuſtinuit Chriſtus?*

A. Tametſi probroſa hæc ſæviſſimáq; mors humanæ ſuæ naturæ maximè terribilis erat, voluntati tamen Patris ſui, qui iſti ipſum morti addixerat, totum ſe permiſit: itaque contumelioſa illa in ſe probra, tormenta, mortémque atrociſſimam ſpontè & patientiſſimè pertulit; tum Patri obtemperans, tum veniam iis, à quibus eſt in crucem actus, à Deo precatus.

Matth. 26.37,38. 39,41,42,53. & 20.28. Mar. 10.45. Joan. 10.11,15, 17,18. Phil. 2.8. Luc. 23.34.

M. *Quamobrem voluit Deus innocentiſſimum Filium ſuum tam ignominioſo truculentóque genere mortis affici?*

A. Chriſtus Deo Patri pro nobis ſe

Iſa. 53 totum. 2. Cor. 5. 21. Gal. 1. 4. Eph. 1. 3, 7, &c. Col. 1. 13, 14. & 2. 13, 14. 1. Pet. 3. 18. & 4. 1. Joan. 3 16. 2. Cor. 5. 21.

obligavit atque ſpopondit: quicquid ergò nos debebamus aut eramus commeriti, id omne ſibi præſtandum, ſolvendum & dependendum Chriſtus in ſe recepit. Et proinde ipſe, tametſi maximè innoxius, pro nobis nocentiſſimis luit. Deúſque Pater, onus illi noſtrum imponens, ſummâ juris judiciiíque ſeveritate in eum animadvertit, ut nobis ipſius causâ ſummam miſericordiam impertiretur.

M. *Summam igitur beneficiorum illorum, quæ ex Chriſti morte capimus, mihi explicato.*

Rom. 5. 8, 10, 11. 2. Cor. 5. 18, 19, 20. 21. Eph. 2. 12, 13, 14, 17, &c, Heb, 7. 26, 27. & 9, 12, 14. & 10. 12, 14, 17.

A. Chriſtus, quemadmodum antè attigi, noſtro nomine locóque, Deo Patri ſatiſdedit, ſe pro noſtris peccatis ipſi eſſe ſatisfacturum; ſe ipſius iram in nos ob contumaciam noſtram conceptam ſuaviſſimo obedientiæ ſuæ ſacrificio placaturum, nóſq; in gratiam cum Deo reſtituturum eſſe. Atque ità Chriſtus innocentiſſimus ille Dei Agnus vinculis conſtrictus eſt, ut nocentes nos, qui Satanæ, morti & damnationi eramus mancipati, in libertatem vindicaret: Chriſtus, qui extra omnem omnino cul-

pam

pam erat, accuſatus condemnatúſque fuit judicis terreſtris ſententiâ, ut nos qui culpâ tenebamur maximè, damnationéque eramus digniſſimi, pro cœleſti tribunali abſolveret: Chriſtus pretioſo ſanguine ſuo pro nobis fuſo peccatorum noſtrorum maculas ſordéſque eluit atque delevit: Chriſtus poſtremò contumeliis quibus eſt immeritiſſimè vexatus, acerbiſſimâque atque ignominioſiſſimâ morte quâ eſt affectus, nos à pœna, ignominia, mortéque ſempiterna, quæ noſtris ſceleribus eramus maximè commeriti, liberavit: adeóque peccata omnia noſtra oblivione ſepulta, & procul à Dei conſpectu per Chriſtum amota ſunt. Atque ità miſeriarum omnium noſtrarum, in quas vel origine per Adamum vel poſtea propriis noſtris peccatis incidimus, Chriſti perpeſſio medicina eſt atque remedium, modò fiduciam omnémque ſpem in illo collocemus, amoréque illum amplectamur.

Rom.8.1,2, 33.34. Col.1 13,14, 20.21.

Pſal.51.7. Heb.9.14. 1.Joan.1.7. Apoc.1.5. 1.Pet.2.21,22, &c. Rom.4.7,8. Col 2.13,14. Heb.10.17. Rom.8.1,2.

M. *Morte tamen corporis, quæ pœnæ peccato debitæ pars aliqua eſt, nos nihilominus mulctamur.*

A. Cor-

Luc.23.43. 1. Cor.15.18,21, 54,55. 1.Theſſ.4.13,14. Phil.1.21,23. Apoc.14.13.

A. Corporis mors, quæ ſine Chriſto atrium inferorum fuerat, jam per Chriſtum omnibus illi fidentibus janua aditúſque in cœlum eſt effecta; quemadmodum & Chriſtus ipſe per mortem ſuum eſt regnum ingreſſus: ità ut mors, quæ antea peccati pœna erat, jam per Chriſtum in maximo ſit lucro ponenda.

M. *Ecquem alium nobis utilitatis fructum præbet mors Chriſti?*

Eph.5.1,2. 1.Pet.2.21,&c. & 4.1,&c.

A. Chriſti ſupplicium & mors non ſolùm ærumnarum noſtrarum, ut antè dixi, ſalutare medicamentum; ſed & exemplar etiam eſt nobis ad imitandum.

M. *Idem iſtud planiùs expone.*

Joan.13.15,&c. 1.Joan.2.6.

A. Debemus & nos ad exemplum Chriſti voluntati Dei cœleſtis noſtri Patris obedire, injuriáſque omnes nobis ab aliis illatas patienter accipere; vitioſos carnis appetitus cruci ſuffigere, peccatíſque omnibus quaſi mortuos ſepultóſque eſſe, ità ut poſthac nihil mali admittamus; ídque exemplo Chriſti, qui propter peccatum in crucem

cem ſublatus, mortuus & ſepultus eſt. Et revera depravatæ affectiones (quæ alioquin indomitæ ſunt) in iis qui Chriſto per fidem adhærent, ità virtute mortis ejus quaſi cruci ſuffiguntur, illarúmque incendia ipſius ſanguine ità reſtinguuntur, ut ſpiritui multò obſequentiores reddantur. Atque ità virtute mortis ejus ad ea præſtanda confirmamur, ad quæ vitæ mortíſque ejus exemplis excitamur.

Rom. 6. 2, 4, 7, 11, &c. Gal. 2. 20. & 5. 24. Col. 2. 13, &c.

M. *Annon & de noſtro etiam in Chriſtum officio commonemur?*

A. Commonemur profectò non in noſtra nos eſſe poteſtate, ut quæcunque velimus noſtro arbitratu faciamus; verùm Chriſti, qui nos tam magno redemit, nos totos eſſe; illius voluntati parêre, ad illius nos nutum accommodare oportere: Chriſtum, qui nos adhuc hoſtes amore tanto prior amplexus eſt, ut redamemus, maximè nos eſſe obligatos: paratiſſimos etiam eſſe debere, Chriſto, qui ità ſe nobis totum dedit, omnia noſtra nóſque adeò ipſos totos viciſſim reddere: Chriſti causâ non omnia ſolùm mundana commoda hujúſque vitæ volu-

Rom. 14. 7. 8. 1. Cor. 6. 20. 2. Cor. 5. 15. 1. Theſſ. 5. 10.

Rom. 5. 8, 10.

Matth. 10. 37. & 16. 25. Luc. 9. 23, 24, &c. & 14. 26.

voluptates negligere, ſed & vitam adeò ipſam deſerere potiùs quàm Chriſtum amittamus, noſtrúmque erga ipſum officium pietatémque non præſtemus. Beata eſt enim cenſenda mors, quæ mortalis vitæ conditioni debita, Chriſti maximè gratiâ oppetita eſt; gratiâ, dico, Chriſti, qui ſuâ ſponte vitam profudit, mortéque pro nobis occubuit, quíque vitæ autor mortuos nos à morte revocatos & vult & poteſt immortalitate donare.

Matth. 16.25. Mar. 8.35, &c.

M. *Quare adjungis, Eum fuiſſe etiam ſepultum?*

A. Corpus exanime ſepulturâ eſt affectum, ut omnes ejus mortem exploratam magìs penitúſque cognitam haberent: nam ſi redivivus ſubitò extitiſſet, mors ejus in quæſtionem à multis dubitationémque adducta, ſcrupulúſque hominibus fuiſſet injectus.

Matth. 12.40. & 27. 59, 60, &c. 1. Cor. 15. 4.

M. *Ejus ad inferos deſcenſus quam habet ſententiam?*

A. Quòd Chriſtus, ut corpore in terræ viſcera, ità animâ à corpore ſeparatâ ad inferos deſcendit; paritérque mortis ejus vis ad mortuos, inferóſque adeò

adeò ipſos uſque eò permanavit, ut & animæ incredulorum, triſtiſſimæ, ipſorúmque incredulitati maximè debitæ condemnationis ſenſum perciperent; ipſéque Satanas inferorum princeps tyrannidis ſuæ & tenebrarum potentiam omnem afflictam, profligatam & ruinâ oppreſſam eſſe animadverteret: è contraria verò parte, mortui, qui vivi Chriſto confidebant, redemptionis ſuæ opus jam perfectum eſſe perſpicerent, ejúſque vim & effectum ſentientes, dulciſſimo perpetuóque ſolatio fruerentur.

1. Pet 3.18,19.
1. Cor. 15. 54, 55, &c. Heb. 2. 14, 15. Joan. 5. 25, 28. & 11. 25, 26. Rom. 14. 8, 9. Col 1. 13. 14, 19, 20.

M. *Reliqua nunc perſequamur.*

A. Tertio die reſurrexit à mortuis.

M. *Satíſne ergò effectum non erat, quòd Chriſti morte nobis culpâ liberatis venia data ſit?*

A. Id ſat non fuiſſe conſtabit, ſi vel ipſius vel noſtram conditionem nobiſcum reputemus: Nam ſi in vitam non rediiſſet, nequaquam Dei filius fuiſſet habitus; neque nos morte eripere potuiſſet: At à mortuis ad vitam ſempiternam excitatus, & divinitatis ſuæ vim oſtendit, paritérque peccati ſe, & mortis atque

Rom. 1. 4. & 6. 4, 9, 10. & 8. 11, 12, &c. 1. Cor. 15. 26, 54. &c. Eph. 1. 20, &c. Phil. 2. 9, &c.

atque ipſius etiam Diaboli domitorem eſſe comprobavit.

M. *Quæ adipiſcimur commoda ex eo, quòd Chriſtus redivivus fuit?*

Gal.2.19,20. Rom.4 25. & 5.15,&c. & 6.4,5,11,12, &c. 1.Cor.15.20,&c. 1.Theſſ.4.14.

A. Plurima, maximáque. Etenim illinc deſiderium nobis facultáſque, atq; adjumenta ad vitam cum virtute pietatéque degendam ſuppeditantur: illinc nos Chriſtus juſtitiâ, quæ nobis antea defuit, imbuit. Et Chriſtus, à mortuis ad vitam exurgens, vitæ nobis autor exiſtit: illinc enim ſpes nobis oſtenditur, fore aliquando tempus, cùm & mortalia corpora noſtra à morte ad vitam reducentur; quòd Chriſtus nos reſurrectionis vitæque ſuæ fecit participes. Fieri enim omnino non poſſet, ut Chriſtus caput noſtrum reviviſcens, nos ſui corporis membra morte in nihilum recidere funditúſque interire patiatur.

Col.1.18. 2.Tim.2.11,12.

M. *Perge.*

A. Sicuti ſacræ literæ declarant, Chriſtum propter juſtitiam noſtram excitatum fuiſſe, ità nos etiam docent, ut Chriſti exemplo de mortiferis peccatorum operibus exurgentes, juſtitiæ

Rom.6.4,&c. 9,10,11,&c.

poſthac

poſthac atque ſanctitati vivamus: ad quod præſtandum virtute potentiâque glorioſæ reſurrectionis ſuæ nos Chriſtus corroborat. Col.3.1,2,&c. Eph.5.23,&c.

M. *Quid in fidei confeſſione deinde ſequitur?*

A. Aſcendit ad cœlum, ſedet ad dextram Dei Patris omnipotentis. Mar.16.19. Luc.24.51. Act.1.9,10,&c.

M. *Hoc quemadmodum ſit accipiendum expone.*

A. Planiſſimè, quòd Chriſtus corpore aſcendit in cœlum, in quo antea corpore non aderat; quódq; è terra, in qua priùs corpore præſens fuerat, diſceſſit. Joan.12.8. & 16.10,16,28. & 20.17.

M. *Annon ergò nobiſcum ampliùs in terris adeſt?*

A. Præmonuit ipſe Apoſtolos ſuos, non ſemper ſe cum illis præſentem futurum; quod de corporea ejus præſentia eſt intelligendum. Divinâ enim naturâ ſuâ quâ univerſa complet, tum in cœlo ſemper aderat, tum eâdem & Spiritûs ſui virtute, præſens Eccleſiæ ſuæ in terris perpetuò adeſt & adfuturus eſt, uſque eò dum mundana omnia ad exitum perveniant. Joan.12.8. Joan.17.5. Matth.18.20. & 28.20. Joan.14.18. & 16.7. Rom.8.9,&c.

M. *Minimè ergò deſerti ſumus ab auxilio*

lio defenſionéque Chriſti, tametſi corpore præſentem illum non habeamus?

Matth 28.18. Joan.16.7. & 17.2,&c. Eph.1.20. & 4 8,&c. Phil.2.9,10. Col.1.18. Apoc.11.15. Rom.5.5. & 8.4,5,9,&c.

A. Nequaquam. Chriſtus enim Patri ad dextram aſſidens, poteſtate, ſapientiâ providentiâque ſuâ mundum regit & moderatur; movet, gubernat, temperat univerſa: ſacrum etiam Spiritum ſuum, ut maximum charitatis in nos ſuæ pignus, de cœlo, ut eſt pollicitus, in animos noſtros dimittit; cujus ſui Spiritûs clariſſimo lumine mentes noſtras tenebris cæcíſque nubibus circumfuſas illuſtrat; ab animis etiam noſtris ægritudinem repellit, conſolationéque nos levat atq; ſuſtentat, eadem præſtiturus, quoad hic mundus exitum habebit.

M. *Nunc etiam dicito, quid præcipuè de Chriſti aſcenſu, ſeſſionéque à dextra Patris conſideres, quod quidem ad Chriſtum ipſum propriè pertineat.*

Phil.2.8,9,&c. Joan.17.5. Eph.1 20,&c.

A. Æquum fuerat, ut Chriſtus, qui ab altiſſimo decoris & amplitudinis loco ad infimum ſervi gradum, dedecúſque condemnationis & ignominioſæ mortis ſeſe dimiſerat, ad illuſtriſſimum viciſſim honorem, ad celſiſſimámq; dignitatis ſedem aſcenderet, & in antiquum ſtatum reſtitu-

reſtitueretur: ut contemptio videlicet illatáque ipſi probra gloriâ & majeſtate, quaſi paria paribus, compenſarentur.

M. *Nobis verò Chriſti in cœlum aſcenſus, ſeſſióque à Patris dextra, quam adfert utilitatem?*

A. Principiò, Chriſtus, ut hominum gratiâ è cœlo in terram, tanquam ad exulandum, venit, ità & in cœlum patrimonium ſuum hominum vice aſcendit; viam quâ nobis ſit ingrediendum in cœlum muniens, cœlíque portas nobis priùs ob peccatum occluſas reſerans. Porrò, præſens coram Deo, nóſq; illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, cauſæ noſtræ patrocinium ſuſcipit; quo defenſore cauſam nunquam amittemus.

Joan. 14.2,3,&c.
Joan. 16.16. Rom. 8.34. Heb. 7.25. & 9.24. 1. Joan. 2.1.

M. *Verùm quâ ratione aſcenſûs Chriſti in cœlum imitatores eſſe poſſumus?*

A. Suſpicere in poſterum, mentíſque & animi aciem in cœlum, ubi Chriſtus patri dexter aſſidet, intendere debemus: cogitationes omnes & curas noſtras in rebus divinis, cœleſtibus, ſempiternis, non in humanis, terrenis atque fragilibus defigentes.

1. Cor. 15.47, 48, &c. Col. 3.1,2,&c.

M. *Ecquid prætereà?*

Iſa.1.11,&c. 16,17,&c. Matth.5.8,&c. Joan.4.20,&c. 24.

A. Commonemur etiam, ut Chriſto Domino, cœli jam imperium tenenti, non mundano ritu aut futilibus commentis humanis honorem habeamus; ſed ut divino planéque ſpirituali cultu, qui & nobis qui tribuimus, & illi cui tribuitur, potiſſimùm conveniat, eum piè ſanctéque veneremur.

M. *Nunc te volo, quæ de ſupremo judicio mundíque exitu didiceris, mihi breviter enarrare.*

Matth.24.29.30, 31. & 25.31,32,&c. 1.Cor.15.52,&c. 1.Theſſ.4.16,&c. 2 Pet.3.10,&c. Rom.14.10,12. 1.Cor.4.4,5. 2.Cor,5.10,11.

A. Chriſtus cum illuſtriſſimæ dignitatis ſplendore, magnificentiæque præcellentiſſima amplitudine, in cœli nubibus adveniet, cinctus ſeptúſque copiis & coronâ cœleſtium ſtipatorum; & ad terribilis buccinæ ſignum clangorémque formidoloſum, mortales univerſi, qui ab ortu mundi ad illud uſque tempus ex hac vita migrârunt, tum animis tum corporibus integri reviviſcent, & pro Chriſti tribunali judicandi adducentur, unuſquiſque de factis ſuis rationem redditurus, quæ æquiſſimus atque acerrimus judex ad ſummæ veritatis regulam exquiret.

M. *At cùm natura mortem omnibus certò*

certò propoſuerit, quomodo in fidei confeſſione victuros tum eſſe aliquos affirmas?

A. Divus Paulus declarat eos qui eo tempore in vita commorabuntur, repentinâ mutatione renovandos, & omni corruptione corporibus abſterſâ remotâq; mortalitate immortales eos exorituros eſſe: & iſta ipſis commutatio mortis eſt futura loco, quòd mortalis vitæ occaſus vitæ fiet ortus immortalis.

1.Cor.15.51. 1.Theſſ.4.17. 1.Cor.15.53,&c.

M. *Num igitur pios metu perterritos memoriam illius diei perhorreſcere debere, aut eam ipſis pertimeſcendam & fugiendam eſſe putas?*

A. Nequaquam: quin etiam illius expectatio piorum animos ad ſpem optimam erigit, ſolatióq; maximo permulcet. Is enim ſententiam pronuntiabit, qui noſtro loco ſententiâ judicis eſt condemnatus, nè nos in ſeverum Dei judicium vocati convincamur, ſed indemnati judicio liberemur.

Rom.8.1,15,23, 38,39. 1.Cor.1.7. Phil.3.20. Tit.2.13. 2.Pet.3.12.

M. *Quando igitur de Deo Patre creatore, filióq; ejus Jeſu Chriſto liberatore, hactenus ſit dictum; duabus iſtis Chriſtianæ profeſſionis partibus ad exitum jam perdu-*

ctis, tertia nunc, quid videlicet de Spiritu ſancto credas, eſt declaranda.

Matth.18.19. 1. Joan.5.7. Joan.14.26. & 15.26.&16.7. & 10.22. Act.5.3,4.

A. Eum tertiam eſſe ſacroſanctæ Trinitatis perſonam profiteor, à Patre & Filio ex omni æternitate procedentem, utrique parem atque ejuſdem omnino ſubſtantiæ, ſimúlque cum utroq; venerandum & implorandum.

M. *Sanctus quare vocatur?*

Rom.1.4. & 15.16. 1.Theſſ.3.13. Tit.3.5. 1.Pet.1.2.

A. Non ſolùm propter ſuam ipſius ſanctimoniam, quæ eſt omnino maxima, verùm etiam quòd electos à Deo & Christi membra ſanctitate imbuat: quamobrem ſacra Scriptura ipſum *ſanctificationis Spiritum* nuncupat.

M. *Quibus in rebus ſanctificationem hanc ſitam eſſe putas?*

Joan.3.5,6. Tit.3.5.

A. Principiò, ejus virtute divinitus renaſcimur: hoc eſt enim quod Chriſtus dixit, Neceſſarium eſſe, ut ex aqua & ſpiritu de integro naſcamur. Ejus etiam numine afflati, Dei Patris filii adoptione inſtituimur: ex quo fit, ut *Spiritus adoptionis* meritiſſimè nominetur: qui electionem etiam noſtram quaſi conſignat in animis noſtris, nobis confirmans atque perſuadens, divina beneficia univerſa noſtra per Chriſtum fieri.

Rom.8.15,23. Gal 4.5,6.

2.Cor.1.22. & 5.5. Eph.1.13,14.

M. *Proſequere.*

A. Spiritus ſanctus cœleſtia myſteria [Joan. 14. 17, 26. & 16. 13.] animis noſtris interpretando explanat, [1. Cor. 2. 10, 11, 13, 15.] mentiúmque noſtrarum oculis, ut illo- [Eph. 1. 17. Rom. 8. 5, 9, &c.] rum intelligentiam capere poſſint, lumina præfert: ad ipſius porrò arbitrium peccatis venia vel tribuitur, vel negatur; [Joan. 20. 22, 23.] ejus virtute naturæ vitioſitas comprimitur & edomatur, perverſíque appetitus frænantur atque franguntur, animíque ad ſtudium pietatis concitantur: ipſius [Act. 2. 4, 17, &c. 1. Cor. 12. 4, 7, &c.] arbitratu varia beneficia divinitus in pios conferuntur.

M. *Ecquid habes præterea quod de hac re dicas?*

A. Inter vitæ hujus multiplicia diverſáque malorum, ſolicitudinum & calamitatum genera, piorum dolores & mœrores (quorum in hoc mundo conditio plerunque miſerrima, luctúſque vix alioqui conſolabilis eſſe ſolet) Spiritus ſanctus occultè conſolando fiduciámque afferendo minuit, levat atque mollit; & ex eo *paracletus*, hoc eſt, con- [Joan. 14. 16, 26. & 15. 26. & 16. 7.] ſolator, verè propriéque nominatur. Poſtremò, Spiritûs ſancti potentiâ mor- [Rom. 8. 11.] talia noſtra corpora à mortuis excitata

 ad

ad vitam revocabuntur. Summa autem, Quantacunq; nobis bona Deus per Chriſtum largitur, ea univerſa Spiritûs ſancti efficientiâ cognoſcimus, percipimus, comprehendimus. Tantorum igitur datori beneficiorum meritiſſimè confidimus & ſpem in eo reponimus, ipſúmq; veneramur atque opem ab illo petimus.

1. Cor. 12. 4, 7, & c. 11, 13.

Symboli pars 4.

M. *Reliqua eſt pars quarta, de ſancta Eccleſia Catholica, de qua ſententiam tuam jam intelligere cupio.*

1. Cor. 12. 27. Eph 1. 22, 23. Col. 1. 18, 24.

A. Summatim dici poteſt, Eccleſiam eſſe corpus Chriſti.

M. *Verùm magis hoc perſpicuè pluribúſque verbis dicito.*

Rom. 12. 5, &c. 1. Cor. 12. 12, 13, 20, 26. Eph 1. 4, 5. & 3. 9, 10. Matth. 25. 34.

A. Eccleſia eſt corpus reipublicæ Chriſtianæ, hoc eſt, univerſa multitudo conſociatióque piorum omnium, quos Deus per Chriſtum ad vitam ſempiternam ex omni æternitate deſignavit.

M. *Quam ob cauſam hunc articulum Symbolo additum eſſe putas?*

A. Quoniam quidem non ſolùm nèquicquam Chriſtus mortem oppetiiſſet, ſi non exiſteret Eccleſia; ſed etiam quæ hactenus dicta ſunt univerſa ſupervacanea forent & ad nihilum recaſura.

M. *Quam-*

M. *Quamobrem?*

A. A principio ad hunc uſque locum ſalutis cauſas recenſuimus, radicéſque ipſas conſideravimus; nominatim verò quòd Deus nos propter Chriſti meritum diligat & benevolentiâ complectatur: præterea, quòd hujus gratiæ, in quam cum Deo reconciliati ſumus, efficacitate Spiritûs ſancti participes reddamur: Verùm iſta hunc unicum habent exitum, ut inſtituatur Eccleſia, hoc eſt, concilium fidelium in quos divina hæc munera conferantur. Matth.16.18. Act.20.28. 1.Cor.12.12, 13, &c. Eph.1.3,4,5,&c, 11, &c. & 3.9,10,21. & 5.5. 1. Tim. 3.15,&c.

M. *Quare hanc Eccleſiam vocas ſanctam?*

A. Ut hâc notâ ab impia incredulorum turba internoſcatur. Quotcunque enim delegit Deus, eoſdem pietate morúmque integritate imbuit. Rom 8,29,30. 1.Cor.14.33. Eph.1.4,5,11,12.

M. *Iſta quam Eccleſiæ aſſignas ſanctitas éſtne jam in omni genere perfectè abſoluta?*

A. Nondum: Quamdiu enim mortali hîc conditione vivitur, ea eſt humanæ naturæ infirmitas, ut parùm validis viribus ſimus ad omnem uſquequaq; culpam effugiendam. Proinde Eccleſiæ ſanctimonia Rom.8.26. 1. Cor. 13.9,&c. 2.Cor.12.5,9.

monia non eſt adhuc plenè cumulatéque perfecta, veruntamen probè inſtituta.
1.Cor.13.10,&c. & 15.52,53,&c. Eph.5.26,27. Sed quando cum Chriſto, à quo nitorem & ſplendorem omnem obtinet, penitus copulata fuerit; jam tandem innocentiâ & ſanctitudine omnibus ſuis numeris
Apoc.19.8.& 21.2,10,11,&c. planè expletâ, ut veſtitu quodam candidiſſimo nitidiſſimóque, exornabitur.

M. *Eccleſiam cur appellas Catholicam?*

A. Idem valet, atque ſi univerſalem vocarem. Hæc namque multitudo & conventus piorum non habet definitam
Matth.18.19. Act.2.5,9,10,&c. 1.Cor.12.12,13,&c. Eph.1.22,23. & 2.12,13,&c. & 4.4,5,&c. 15,16. Col.1.18. aliquam regionem aut tempus, cujus terminis ſeptus teneatur: verùm piorum, qui à mundi fabricatione omnibus locis atque temporibus vixerunt, vivúntve, aut victuri ſunt, numerum integrum comprehendit; ut unum ſit Eccleſiæ corpus, ſicut unus eſt Chriſtus corporis illius unicum caput.

M. *Nunc te explicare volo, quamobrem ſanctæ eccleſiæ Catholicæ continuò ſubjungas, nos* credere ſanctorum communionem.

1.Cor.12.12,&c. 20,&c.26,&c. *A.* Cùm ubique terrarum & gentium, omnibúſque temporibus & ſeculis habeat Deus, qui piè ipſum ſanctéque

colant;

colant; univerſi illi, quamvìs intervallis locorum & temporum longè disjuncti, unius tamen ejuſdémque corporis (cujus eſt Chriſtus caput) partes ſunt, ſummâ inter ſe conjunctione devinctæ: tanta eſt ſanctis hominibus & cum Deo & inter ſe communio. Namque Spiritûs, fidei, ſacrorum myſteriorum, precationum, condonationis criminum, beatitudiníſque ſempiternæ, atque adeò univerſorum divinorum donorum (quibus Eccleſia per Chriſtum fruitur) communicatione ſunt inter ſe quàm maximè conjuncti. Charitate præterea amicitiâque non ſimulatâ, ſed concordi, ſeſe mutuò complectuntur. Quoniam verò iſta piorum communitas in ſenſum intelligentiámque humanam, perinde atq; aliæ conjunctiones conſociationéſque hominum non cadit, jure hîc inter ea quæ creduntur locum habet.

Eph.4.3,4,15, 16,25. Col.1.18. & 2.19.

Matth.22.39. Joan.13.34,35. Rom.12 5. 1. Cor.10.24. & 13.3,4.&c. 2.Cor. 11.28,29. Gal 6.2. Phil.2.1,2,&c.

M. *Hæc quam commemoras Eccleſia conſpicuáne eſt an non conſpicua?*

A. In hac fidei confeſſione præcipuè tractatur de cœtu illorum, quos Deus occulto arbitrio ſibi per Chriſtum delegit: quæ Eccleſia neque in conſpectum cadit,

Rom.8.29,30,33. Eph.1.4,5,&c. 11. Col.3.3,12,

cadit, neque ejus oſtendi indicia ſemper poſſunt. Eſt tamen aſpectabilis quædam, quǽque cerni poſſit Eccleſia Dei, cujus nobis notiones atq; inſignia palàm profert & proponit.

M. *Quænam ea ſunt?*

Iſa. 55. 10. 11. Luc. 24. 47. Joan. 14. 13, 14. & 15. 16. & 16. 23. Rom. 10. 8, 9. 1. Cor. 11. 20. 21, 23, &c. Matth. 18. 16, 17, 19. 20. & 28. 19.

A. Ubicunque gentium Evangelium Chriſti Servatoris purè declaratur, Deo, Chriſti nomine, preces verè adhibentur, ſacra myſteria rectè celebrantur, diſciplináque Eccleſiaſtica ritè exercetur; ille Chriſtianorum hominum cœtus ibi congregatus eſt aſpectabilis Chriſti Eccleſia.

M. *Súntne igitur univerſi, qui in hanc ſpectabilem Eccleſiam conveniunt, numero deſtinatorum ad vitam ſempiternam accenſendi?*

Matth. 13. 19, &c. 25, &c. 47, &c. Iſa 55. 10, 11. Matth 28. 19, &c. ut ſuprà.

A. Hypocritæ nonnulli ſpecie quâdam aſſimulatæ ſanctitatis in hunc ſeſe conventum inſinuant, qui tamen longiſſimè abſunt à veris Eccleſiæ membris. Quanquam, quoniam ubicunque verbum Dei verè explicatur & ſacra myſteria ſanctè celebrantur, ibi ſemper ſunt aliqui ſaluti per Chriſtum deſtinati, univerſam illam frequentiam Eccleſiam

am Dei eſſe interpretamur: cùm & Chriſtus ipſe duobus tribúſve qui ipſius nomine convenerint, præſentem ſeſe adfuturum ſpondeat. Matth.18,19,20.

M. *Quare Eccleſiæ remiſſionem peccatorum ſubjicis?*

A. Principiò, quòd claves quibus cœlum tum clauditur tum aperitur, hoc eſt, jus illud obligandi & ſolvendi, reſervandi & condonandi crimina, quod eſt in adminiſtratione divini verbi poſitum, Chriſti munere donatum & commiſſum Eccleſiæ poteſtati, in ipſa propriè reſideat. Deinde, quòd nullus condonationem criminum impetrare poſſit, niſi qui Eccleſiæ, quæ eſt corpus Chriſti, pars verè fuerit; quíque communem Eccleſiaſticæ ſocietatis conjunctionem diligenter, integrè piéque, continenter etiam & ad extremum ſervat & defendit. Matth.16.18,19. & 18.17,18. Joan 20,22,23. 1 Tim.3.15. Joan.15.4.5,&c. Col.2.18,19.

M. *Ab Eccleſia igitur alienis non ſupereſt ſpes ulla ſalutis?*

A. Extra Eccleſiæ limen omnia ſunt damnationi, morti atque exitio obnoxia. Membra enim diſtracta divulſáque à capite atque corpore omni ſpe vitæ orbata ſunt.

M. *Vo-*

M. *Vocabulum* remiſſionis *quam ſignificationem habet?*

Pſal.32.1,2.
Joan 3.16,17.
Act.13.38,39.
& 26.18.
Rom.3.24,25,28.
Eph.1.7.
Col.1.13,14.

A. Quòd videlicet à Deo impetrent fideles, ut peccata ſibi ignoſcat: Deus enim Chriſti gratiâ qui pro peccatis ſatisfecit, omnibus ipſi fidentibus gratuitam dat criminum veniam, & ex damnatione atq; judicio ereptis commeritam pœnam remittit.

M. *Ad promerendam ergò de Deo peccatorum impunitatem, nonne benefactis noſtris ipſi ſatisfieri poſſe putas?*

Ut ſuprà, &
Iſa. 53.4,5.
Rom.5.8,10.
Gal.2.16.
Col.1.20,21.
Heb.9.14,15.
1. Tim.1.9,10.

A. Unus omnino Chriſtus cruciatu & morte ſuâ, quibus eſt affectus, ſupplicium noſtris maleficiis conſtitutum luit atque perſolvit; ſimúlque Deo, noſtro nomine, ſatisfecit. Solus igitur Chriſtus aditum nobis ad divinam clementiam patefacit. Penes nos, ſummo hoc munere ſolâ ipſius bonitate beneficentiâque gratìs donatos, nihil eſt omnino quod ipſi invicem mercedis remunerationíſve loco vel deferamus vel referamus.

M. *Nihilne ergò prorſus ſupereſt à nobis præſtandum, ut criminum condonationem conſequamur?*

Jer.18.8.&c.
Ezech.18.21,30,
31,32.
& 33.14,&c.

A. Deus nocentibus ſe crimina condona-

donaturum pollicetur, modò pœnitendo errorem corrigant atque deponant, mentéſque à vitæ nequitia revocent ad ipſius obſequium. Quamobrem pœnitentia correctióque vitæ nobis eſt neceſſaria, ut peccatorum impunitate mexoremus.

Matth.4.17. Luc.5.32.

M. *Pœnitentia quas partes complectitur?*

A. Crimina nos primùm noſtra agnoſcere confiteríque coram Deo oportet; acerbiſſimo etiam animi * dolore angi, pudoréque affici, quòd illius majeſtatem offenderimus; peccati præterea odium intimum ſuſcipere, illúdque deteſtari atque execrari oportet. Hic dolor à quibuſdam *contritio* nominatur.

Pſal.32.1,4,5. & 51.3.4. Prov.28.13. Luc.15.18,21. 1.Joan.1.8,9. * Pſal.6 6,7. & 31 9,19. & 38.3,4,&c. 8,&c.17,18,&c. & 51.17. 1.Cor.11.31. 2.Cor.7.9,10, 11,&c.

M. *Ecquid ampliùs?*

A. Nè ex doloris magnitudine deſperatio animos noſtros occupet, fides eos conſolatione ſuâ ſuſtentat, quæ veniæ à Deo peccatis noſtris per Chriſtum Servatorem impetrandæ bonam certámque ſpem oſtendit. Atque iſtuc eſt, quòd *peccatorum remiſſionem nos credere teſtificemur.*

Matth.27.3,4,5. 2.Cor.2.6,7,8. Luc. 7.38.47,&c. & 15.18,20,21. & 18.13,14. & 23.42,43. & 24.47. Act 2.37,38. & 3.19. & 16.30,31. 1.Tim.1.15,16.

M. *An in tantam formidinem atque*

in

in has anguſtias adductus homo ſe ipſe eripere valet?

Pſal.23.3. & 30.10.& 51.7,8,10,11,12. & 80.3,7,18,&c. Act.11.18. 2.Cor.1.3,4. 2.Theſſ.2.16,17. 2.Tim.2.25.

A. Nequaquam: ſolus namq; Deus hominem ab omni ſpe derelictum corroborat, proſtratum & jacentem excitat & in ſpem ſalutis reſtituit: cujus ſolius virtute peccator ad eam quam memoravi fiduciam, ſenſúmque atque cogitationem revocatur.

M. *Reliqua Symboli jam recenſe.*

Matth.22.30,&c. Joan.11,25,26, &c. 1.Cor.15 totum.

A. Credo reſurrectionem carnis & vitam æternam.

M. *De iſtis perpauca ſciſcitabor, quòd quædam de illis, cùm de ſupremo judicio ageres, ſuprà dixeris. Quorſum demum hæc aut quamobrem creduntur?*

A. Quamvìs humanas animas indiſſolubiles & æternas eſſe perſuaſum ſit, mentes tamen nobis omnino conciderent, ſi exiſtimaremus corpora noſtra

1.Cor.15.14,17,18,19.

morte in nihilum interitura: ex alterius enim noſtrî partis deſiderio laborantes, perfecto gaudio atque immortalitate nullo unquam tempore plenè potiremur. Proinde nobis certò perſuademus, non animas tantùm noſtras, cùm

Luc.16.22. & 23.43.

hanc vitam deſerimus, à corporum conſocia-

ſociatione ſolutas, ſinceras atque incorruptas ſurſum continuò in cœlum ad Chriſtum ferri: ſed corpora etiam noſtra omni liberata corruptione, & in feliciorem vitæ conditionem revocata, cum animis iterum ſuis ſocianda, & inſtar corporis Chriſti ſplendida futura: atque ità ad perfectam beatitudinis abſolutionem integri perveniemus, immortali vitâ ſempiternâque felicitate in perpetuum perfruentes.

Rom. 8. 11. 1. Cor. 15. 42, &c. 53, &c. Phil. 3. 21. 2. Cor. 5. 1, 2. 1. Theſſ. 4. 13, 14, &c.

M. *Mortem ergò corporis piis pertimeſcendam non eſſe putas?*

A. Certè, præceptor. Eſt enim nobis perſuaſiſſimum, non eſſe mortem rerum deletricem, quæ omnia omnino perdit ac perimit; verùm ducem nobis in cœlum eſſe, quæ curſum noſtrum ad placidam, quietãm, felicem perpetuámque vitam dirigit.

Ut ſuprà, & Luc. 23. 43. Joan. 11. 25, &c. Phil. 1. 21, 23, &c. Apoc. 14. 13.

M. *Cùm verò Symboli, hoc eſt, ſummæ fidei Chriſtianæ, declarationem jam abſolveris, narra mihi, quem fructum ex iſta fide percipimus?*

A. Ex ea juſtitiam in conſpectu Dei conſequimur, quâ vitæ ſempiternæ hæreditatem adimus.

Rom. 3. 21, 23, &c. Gal. 2. 16.

M. *Nónne*

M. *Nónne igitur ſanctitas quam divino numini tribuimus, vitæq; inter homines honeſtas & innocentia nos Deo integros exhibet?*

A. Iſtuc antea ſub Legis explicatione aliíſque item locis breviter attigi. Summa autem, Si ex legum divinarum præſcripto vitam quis ſanctè agere omnino poſſet, jure ille bonorum operum ratione juſtus haberetur: ſed quia ab illa perfectione noſtra omnium vita longiſſimè aberrat, ſcelerúmque noſtrorum conſcientiâ convicti animis ſuccumbimus; aliam ſequi rationem, viam indagare aliam debemus quâ in gratiam cum Deo reducamur, quàm noſtris in ipſum promeritis.

Rom. 7. 14, 15. & 8. 3. & 10. 5. & 11. 6. Gal. 2. 16. & 3. 10, &c.

M. *Quænam ea eſt?*

A. Unum perfugium reliquum eſt divina per Chriſtum clementia, quâ nullum omnino ad opera noſtra meritáve reſpectum habens, gratuitâ nos propter Chriſtum charitate amplectitur; non criminum modò noſtrorum veniam, ſed & juſtitiam Chriſti, per fidem in ipſum, ità nobis tribuens, ut per eam, haud aliter ac ſi noſtra eſſet, gratioſi apud ipſum ſimus.

Luc. 18. 11, 12, 13, 14. Rom. 3. 24, &c. & 4. 4, &c. 16. Eph. 2. 4, 5. 2. Tim. 1. 9. Tit. 3. 4, 5.

ſimus. Dei igitur in Chriſto miſericordiæ univerſam noſtram juſtitiam acceptam referri oportet.

M. *Quomodo rem ſic ſe habere cognoſcimus?*

A. Ex Evangelio, in quo divina promiſſa nobis Chriſti nomine facta continentur, quibus cùm fidem tribuimus, hoc eſt, planè penitúſq; perſuaſum habemus de divina erga nos bonitate (quemadmodum antea in toto Symbolo eſt explicatum) iſtius quam memoravi juſtitiæ quaſi poſſeſſionem occupamus.

Rom. 4.9,11,14, 16,20,21. Gal.2.16,20. & 3.11. Heb.10,38,&c.

M. *Non igitur affirmas fidem præcipuam eſſe hujus juſtitiæ cauſam, ità ut propter illius merita Dei judicio juſti cenſeamur?*

A Nihil minús: nam illud eſſet fidem in Chriſti locum ſupponere. Verùm hæc juſtitia primùm à divina clementia, ut à fonte fluit; unde rivi ad nos per Chriſtum deducuntur: per Evangelium verò defertur; nos autem eam fide, tanquam manu, apprehendimus. Itaque fides non origo, ſed inſtrumentum eſt juſtitiæ; quia videlicet Chriſtum qui eſt juſtitia noſtra complectitur, vinculis nos

Eph. 1.4,5,6,&c. & 2.4,&c. Tit.3 4 5,6. Mar.1.14,15. Joan. 1. 12 Rom.3.22,&c. & 4.16,19.&c. 1. Cor 1 30. Heb.9.14,&c.

ità arctis cum Chriſto conſtringens, ut is omnia ſua bona nobiſcum per ipſam communicet.

M. *Verùm an cui hæc fides adeſt, illi deeſſe bona opera poſſunt?*

Rom.6.4. & 7.6. & 8. 1,&c. 9,10,&c. 2.Cor.5.17. Eph.2.15. & 4.23,24. Col.3.9,10.

A. Minimé: Nam fide Chriſtum complectimur, qui nos non ſolùm à delictis mortéque liberos reddit, & cum Deo reconciliat; verùm etiam divino Spiritûs ſancti numine ac poteſtate de integro nos generat, & revocat ad integritatis pietatíſque deſiderium atque curam, quam nos vitæ novitatem nominamus.

Rom 5.1,2. 1.Cor.13.2. Eph.3.17. Jac.2.20. 1.Pet.1.19, 21, &c.

M. *Juſtitiam igitur fidémq; & bona opera naturalem quandam inter ſe conjunctionem habere affirmas, ob eámq; cauſam non magis eſſe disjungenda, quam Chriſtus eorum in nobis effector à ſeipſo eſt ſeparandus.*

A. Veriſſimum eſt.

M. *Iſta ergò fidei explicatio humanos animos ab operibus officiiſque pietatis minimè avocat.*

Pſal. 1. 3. Matth.7.17,18. & 12.33,35. Rom 6.1,2,3, 4, &c.

A. Nequaquam: bona enim opera fidei, ut ſtirpi ſuæ, inhærent. Fides igitur mentes noſtras in ſtudio vitæ cum virtute colendæ adeò non reddit hebetes, ut illarum potiùs aciem ad id quàm maxi-

mè

mè exacuat: planéq; in numero verè fidelium non eſt habendus, niſi qui, quantum viribus eniti poteſt, & vitiis omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aſpirat; ità ſe perpetuò gerens, ut qui vitæ ſuæ rationem à ſe eſſe repetendam intelligat.

Gal.5.6. Ephes.2.17. Col.2.6,7. Tit.3.8.

M. *Apertè igitur dicito quâ ratione actiones noſtræ Deo placeant, & quomodo ille eas remuneret.*

A. In officiis pietatis duæ res ſunt maximè neceſſariæ. Prior, ut ea agamus quæ jure divino præcipiuntur: altera, ut in illis obeundis eum animum fidémque præſtemus quam à nobis Deus requirit. Neque enim ulla ſive opera ſive conſilia Deo grata eſſe queunt, niſi fide commendentur.

Deut.4.1,2. & 5.31.32.&c. Mar.7.6,7,8,9. & 10.17,19. Joan.14.15,21, 23.& 15.10. Rom.9.31,32. & 14.23. Heb.11.6.

M. *Si ergò & eadem illa bona opera, eâq; etiam fide ac mente quam Deus nobis præfinivit, faciamus; quare operum piorum merito in juſtorum numero habendi non ſumus?*

A. Juſtitiam quam Deus approbet planè cumulatéque perfectam, & juri divino uſquequaque congruentem eſſe oportet: at noſtra opera etiam abſolutiſſima longè multúmque à Legis divinæ

Luc.18.11,12,14. Rom.3.20. & 4.2. Job 4.18,19. & 15.14,15,16. & 25.4,5,6. Iſa.64.6. Pſal.143.2. Gal.2.16.

 præ-

præſcriptione diſcrepant, plurimíſque de cauſis tum accuſanda ſunt tum condemnanda. Proinde juſti cenſeri divino judicio, factorum noſtrorum ratione, nequaquam poſſumus.

M. *Verùm iſta declaratio hominum interim mentes à ſanctitatis ſtudiis avertere; aut ſi non remiſſiores negligentioréſq; in obeundis virtutis muneribus, at minùs ſaltem ad ea hilares atque impigras facere videtur.*

A. Nullo modo: edocuerunt enim nos ſacræ literæ, quòd quemadmodum vitioſæ noſtræ actiones Deum ignominiâ afficiunt, ità bona opera noſtra illius honori inſerviant: nullus igitur inferorum damnationíſque terror, nulla cœli gaudiorúmque omnium expectatio, nos vel à vitiis adeò avocare, vel ad rectè faciendum allicere deberet, æquè atque formido contumeliam aliquam majeſtati divinæ imponendi, ſtudiúmque amplificandæ illius gloriæ, quam ſupra omnia ſemper magnifacere oportet. Nam ſicuti peccati peſtis eſt ob eam rem maximè horribilis, quòd Deo & ejus ſacroſancto verbo ſit dedecori; ità virtutis

Matth.5.16. 1.Pet.2.12.

Rom.2.24. 1.Tim.6.1. Tit.2.5. 2.Pet.2.2.

tutis ſumma laus decúſque in eo conſi- Matth 5.16.
ſtit, quòd Deo per illam honos habeatur. Præterea opera bona proximis noſtris 1.Pet.2.12.
tum reipſa, tum etiam exemplo proſunt; Diviníque erga nos amoris, noſtræque pariter in Deum gratitudinis, dum ejus Matth 12.33, &c. Joan.14 15,21, 23. & 15.10. Phil.2.12.
præceptis paremus, clara indicia oſtendunt; fidei item & unà ſalutis etiam noſtræ 2.Pet.1.9,10,&c.
ſigna patefaciunt. Non ergò inania nullíque prorſus uſui eſſe bona opera cenſebimus, propterea quòd juſtitiam ex illis non adipiſcamur.

M. *Verùm cùm noſtra opera vel optima, ut ipſe aſſeris, imperfecta ſint; quomodo Deo, cujus juſtitia eſt perfectio ipſa, accepta eſſe poſſunt?*

A. Fides eſt quæ Deum operibus noſtris facit benevolum, dum perſuaſum habet, eum legibus nos & judiciali jure Rom.9.31,32. Gal.5.6.
perſequuturum non eſſe, nec factorum Heb.11.4,5.6, &c. uſque ad finem.
noſtrorum rationem ſtrictè à nobis repetiturum, neque acerrimâ juſtitiæ ſuæ Pſal.130.3. & 143.2.
normâ ea examinaturum eſſe: verùm cunctis eorum defectibus condonatis, Chriſti gratiâ, ut plenè perfecta, eſſe accepturum.

M. *Quando igitur Deus per fidem,*

 tum

tum ut juſti habeamur, nobis largitur, tum opera etiam noſtra per eam ſine offenſione accipit: narra mihi, ingenitámne naturæ virtutem, an gratuitum Dei munus eſſe fidem exiſtimas?

Matth. 16. 17.
Mar. 9. 23. 24.
Joan. 9. 38, 39.
1. Pet. 1. 21.
Luc. 24. 24, 27, 45, 46.
Rom. 10. 8, 14, 16, 17.
Col. 1. 9.
1. Tim. 2. 7.
Luc. 17. 5.

A. Donum Dei, ídque eximium certè atque præcellens, fides eſt. Nam Deus nos verbo ſuo inſtituens, & mentibus noſtris ſancti Spiritûs ſui lumen clariſſimum præferens, aptos nos efficit ad ea diſcenda credendáq; quæ alioquin obſcuræ intelligentiæ noſtræ vis nullo modo capere poſſet. Quod percipientes Apoſtoli à Domino precantur, ut fidem ipſis adaugeat.

M. *In tempore ipſo in precationis mentionem incidiſti: Poſtquam enim Legis divinæ, Symbolíq;, hoc eſt, profeſſionis fidei Chriſtianæ, declaratio eſt à te jam perfecta; ſupereſt ut proximo loco de Oratione gratiarúmq; actione dicatur. In expoſitione verò Orationis quæ eſt ſervanda diſtributio?*

A. Hæc; (niſi aliter tibi viſum fuerit, magiſter) ut primùm à quo; deinde, quâ fidentiâ; tertiò, quo mentis affectu; poſtremò, quid ſit precandum, declaretur.

M. *Principiò igitur narra mihi quem putes*

putes precibus appellandum eſſe.

A. Unum Deum, præterea neminem.

M. *Quamobrem?*

A. Quoniam Deus vitam, præſidium, ſalutem noſtram, bonáque univerſa ſolus in poteſtate ditionéque ſuâ tenet, par eſt ut omnia quæ nobis opus erunt ab illo poſtulemus & expectemus, & ut in cunctis periculis in ejus tutelam perfugium habeamus. Pſal. 17. 7, &c. & 28. 46. & 78, & 104, & 107 toti.

M. *Quare divos ſive pios homines qui ex hac vita migrârunt, aut etiam Angelos non precabimur?*

A. Quia Deus noſtram ſui ſolius implorationem, ut cultum qui ad ipſius majeſtatem propriè & privatim ſpectat, requirit; quam non licet alteri cuiquam tribuere. Pſal. 50. 15. & 89. 26. Joan. 16. 23, 24. Iſa. 48. 11.

M. *Ecquid præterea?*

A. Si in precatione alium aliquem præter ſolum Deum appellaremus, ſine autoritate verbi divini. &, quod conſequens eſt, ſine fide, quæ verbo Dei nititur, id faceremus; quod facere, non eſſet Dei numini pietatem tribuere, ſed in ejus gravem offenſionem incurrere. Rom. 10. 8, 14, 16, 17. & 14. 23. Heb. 11. 6.

M. *Perge nunc exponere quâ fidentiâ*

mortales miſelli, qui multis modis ſumus indigniſſimi, Deum immortali gloriâ præcellentem compellare audeamus.

Pſal.79.8,9. Dan.9.18.

A. Precaturi non in Dei conſpectum inſolenter nos damus, quaſi promeriti ut exaudiamur: verùm noſtram indignitatem agnoſcentes, Chriſti Mediatoris nomine aditum habemus; quo deprecatore, divinæ majeſtatis benevolentiam nobis non eſſe defuturam confidimus.

Joan.14.13. & 16.23,24. Eph.2.18. 1.Tim.2.5. Heb.4.14,16. & 10.19,22.

M. *Quâ ratione in hanc quam dicis ſpem adduceris?*

A. Promiſſis divinis nobis in ſacris literis per Chriſtum factis fidem habeo; nihil dubitans, quæcunque certâ fide à Deo Patre Chriſti nomine precamur, quin ea, quantum quidem nobis conducent, exoraturi ſimus.

Matth. 21.21,22. Mar.11.22,23, 24. Joan.14.13. & 16.23,24. Heb.10.19,22,23 Jac.1.6,7. & 4.3.

M. *Jam quo mentis ſenſu Deus implorandus ſit declara.*

A. Si miſeriarum ſcelerúmque noſtrorum quæ nos opprimunt recordatio acerbiſſimos, itâ utì par eſt, animorum dolores nobis commoveat; fieri aliter non poteſt quin omnibus exoptemus votis, ut ex illa conſcientiæ ſolicitudine, quæ nos itâ vexat, eripiamur: atque itâ

Pſal.6 & 38 toti. & 56.15. & 123 totus. Rom.7.18.&c. & 8.22,23,26. & 12.12. 2.Cor.3.4.5. Luc.18.1.5,7. Eph.6.18.

omni

omni obſecratione, obteſtatione, ſummóque mentis ardore divinam miſericordiam & auxilium efflagitabimus. Col.4.2.12. 1.Tim.2.1.

M. *In precatione igitur verba ſolùm ex ore fundere ſatis non erit?*

A. Pollicetur Dominus ſe propè adfuturum auxiliúmque laturum iis ſolùm qui verè ipſum, hoc eſt, memori mente implorant; eorum enim vota ſibi pergrata eſſe: quamobrem neceſſarium eſt eam orationem, quâ in precatione utimur, nobis eſſe cognitam, ut lingua atque mens uno conſenſu jungantur. Pſal.34.15. & 145.18,19. 1.Cor.14.7,11, 14, 15.

M. *Fáſne eſt quæcunque quorum deſiderio aliquo tenemur, à Deo precari?*

A. Deus prohibeat, ut Chriſtiani homines Chriſti nomine quicquam à Deo poſtulent quod ſit contra Dei & Chriſti voluntatem; atque ità & indignum ſit quod largiatur Deus, & nobis etiam accipere perniciosum. Quam ob cauſam, nè affectione animi impulſi inconſideratè in precatione aberremus, certa nobis formula reguláque eſt ab ipſo Chriſto expreſſa, ad quam preces noſtras perpetuò debemus accommodare. Matth.7.11. & 20.22. Jac.4.3. 1.Joan.5.14,15. Matt 6 9,10.&c. Luc.11.1,2,&c.

M. *Quænam ea eſt?*

A. Eadem nimirum ipſa quam divinus ille Præceptor auditoribus ſuis, nobíſque per eos univerſis præſcripſit: in qua cuncta quæ à Deo poſtulari licet, quæq̃ue nobis impetrare expedit, breviter comprehenſa perpaucis ſententiis complexus eſt; quæ precatio de conditoris nomine *Dominica* nuncupatur. Si igitur cœleſtem Magiſtrum divinâ voce præmonentem audiemus, haud unquam à precationis rectæ præſcripto deerrabimus.

M. *Dominicam igitur precationem pronuntia.*

Matth. 6. 9. &c. Luc. 11. 2, &c.

A. Precaturi, inquit Dominus, ità loquimini: Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, ſic etiam in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Et nè nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo: quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria, in ſecula. *Amen.*

M. *An exiſtimas nos iſta ad verbum expreſſa ſemper debere recitare, ità ut uno verbo*

verbo aberrare non liceat?

A. Licitum eſt ſine ulla dubitatione verbis aliis Deo preces adhibere, ſi modò à precationis hujus ſenſu non declinemus, eâque fiduciâ atque mente quam antè dixi, Deum imploremus.

M. *Quot ſunt Dominicæ precationis partes?*

A. Poſtulata quidem ſex, aut, ut quidam partiuntur, ſeptem complectitur: ex duabus tamen universè partibus conſtat: ex quibus una priores tres poſtulationes continens, ad divinam gloriam directò ſpectat: altera ad noſtram peculiariter utilitatem attinet, & tres aut quatuor poſteriores petitiones comprehendit. *Partes Dominicæ Precationis.*

M. *Cur Deum ità nominatim compellas, dicens,* Pater noſter?

A. Quoniam non ut abſenti ſurdóve verba facio; ſed Deum Patrem ut præſentem invoco, pro certo habens, preces illum meas audire: nequicquam enim alioquin opem ab eo peterem. Pſal. 33. 13, 14. & 34. 15, 17, 18. & 94. 9, 10, 11. & 139. 1, 2, &c. & 145. 18, 19.

M. *Verba ſigillatim paulò accuratiùs excutiamus: Deum quare nuncupas* Patris *nomine?*

A. Quia

Matth.21. 21,22.
Mar.11.22,23,24
Joan.16.23,24.
Heb.10.19,22,23
Jac.1.6,7.
* Rom.8. 15,16.
Gal.4.6.
Matth.7.7,11.
Luc.11.9,13.

A. Quia rectè precandi fundamentum, ut ſuperiùs diximus, in exorandi ſpe firma poſitum eſt, voluit Deus ſuaviſſimo nos* *Patris* vocabulo ipſum appellare, ut fidenter ad ſe, ſuíque auxilii ſumma cum expectatione, haud aliter ac ſuum filii parentem aſſolent, accederemus: imò ut ſpe tam multò meliore, quàm ulli liberi de naturali patre habere poſſunt, ipſum adeamus, quàm longè Deus cœleſtis ille Pater poteſtate, bonitate, propensâque ad juvandum voluntate terreſtribus parentibus univerſis excellit.

M. *Nunquid nos aliud commonefacit paternum hoc nomen?*

Malac.1.6.
Matth.26. 39,42.

A. Ut in precando debitam à liberis, Patri cœleſti, pietatem, honorem, obſequium præſtemus; eóque animo qui filiis Dei convenit, affecti ſimus.

M. *Quare Deum promiſcuè noſtrum Patrem, potiùs quàm tuum propriè nominas?*

Pſal.22.1,2.
Rom.1 8.
1.Cor.1.4.
* Rom.12.4,5,
1[?] 16.

A. Pio cuique licitum eſſe fateor, Deum appellare ſuum: * is tamen amoris inter Chriſtianos ardor eſſe debet, ut unuſquiſque, quod ad omnium commu-

ne

ne commodum attinet, ſpectaret: quam ob cauſam, in univerſa iſta poſtulatione nihil à reliquis ſeparatim, verùm publico cunctorum nomine omnia efflagitantur. 1 Cor.10.24. & 12.12.&c. 21,&c.25,26. &c. & 13.5.

M. *Ecquid ampliùs?*

A. Divites & optimates commonefiunt, nè pauperes humilioréſque contemnant; ſed ut eos, tanquam germanos fratres, benevolentiâ complectantur, quibus Deus filiorum honorem tribuere non dedignatur. Rurſum verò tenuiſſimi quique miſellíque homines, qui in hac vita maximè neglecti eſſe ſolent, hâc interea ſpe mentes ſuas poſſunt recreare, quòd patrem in cœlo ſummâ præditum poteſtate, ſibíque benevolentiſſimum habeant. Mal.2.10. Joan.8.41. Eph.4.5.6. Jac.2.1,2,3,5. Deut.10.17,&c. Pſal 10.17,18. & 68 5,6. & 146.6,7,8.

M. *Quare Deum ais in cœlo eſſe?*

A. Propterea quòd credam Deum in ſempiternæ & feliciſſimæ beatitudinis excelſiſſimo gradu, cœlíque quaſi arce altiſſimâ imperium gerentem, rerum ſimul omnium præpotentem eſſe, & ſupera, infera, media, univerſa, ut in præſentia ſua conſpectúque poſita, intelligere atque gubernare. Pſal. 11. 4,5,&c. & 20.6.& 33.13, 14.& 115.3.

M. *Ec-*

M. *Ecquid præterea?*

A. Monemur nè quicquam Deo non dignum poſtulemus, ſed ut cœleſtem patrem alloquentes, mentes à terra rebúſq; terrenis exuſcitemus atque avocemus; ſuperáque & cœleſtia meditantes, feliciſſimam illam parentis noſtri beatitudinem, cœlúmque, ut paternam per Chriſtum hæreditatem, ſummâ cupiditate expetamus.

Col.3.1, &c.
Rom.8.17.
Eph.1.14,18.
Heb.9.15.
1. Pet.1.3,4.

M. *Aperto igitur nobis nunc tam feliciter veſtibulo hoc primo ingreſſionéque ad precandum, perge ad primam petitionem.*

A. Principiò petimus ut *Dei nomen ſanctificetur.*

M. *Hoc quam habet ſententiam?*

A. Poſtulamus primùm ut divinum nomen mortalibus quàm maximè cognitum manifeſtúmque reddatur, ejúſq; honor atq; decus ubiq; terrarum & gentium, ità ut convenit, illuſtretur: Utque fictorum futiliúmq; deorum nominibus prorſus obliteratis & abolitis, ſolius Dei cœleſtis Patris divinum nomen atque majeſtas in honore habeatur, atque ab omnibus omnium ætatum hominibus, ubicunque locorum atque gentium, puris

Joſ.24.14,23.
Pſal.89.5,6,&c.
& 96.1,2,3,&c.
& 97.7,9.& 113,
& 115,& 135,
& 145 tot.
Joan.4.23,24.
Rom.1.23.& 11.
36. & 16.27.
1.Cor.10.31.
Eph.3 20,21.
1. Tim. 1.17.

ris integríſque mentibus imploretur.

M. *Quid adhuc ſupereſt?*

A. Optamus nè in ſacroſanctum Dei nomen, ob aliqua delicta noſtra, maledicta conferantur, illíque quaſi infamia quædam inferatur: ſed ut potiùs per noſtram in Deum religionem, beneficentiámque erga homines, divinum nomen omni laude cumuletur.

Iſa. 52. 5. Ezech. 36. 20, 22. Rom. 2. 24. Matth. 5. 16. 2. Theſſ. 1. 11, 12

M. *Perge porrò.*

A. Proximo loco poſtulamus ut *Dei regnum adveniat*, hoc eſt, nè divinam ſui verbi atque Evangelii Chriſti veritatem, per quam in innocentium piorúmque hominum cordibus Deus regnat, obſcurâ caligine tectam latere patiatur; ſed ut ejus notitia mortalibus indies clariùs illuceſcat, cœleſti eos doctrinâ erudiens: optamúſque ut Deus ſe velit opponere verſutis fallaciis, & frangere atque extinguere furentes impetus Satanæ ſceleratorúmque hominum, qui veritatem vel commentitiis fabulis obſcurare, vel ſævitiâ oppreſſam radicitus tollere moliuntur.

Matth. 9. 38. & 24. 14. & 28. 19, 28. Luc. 4. 17, 18, &c. Joan. 17. 17, 20. 2. Cor. 3. 15, 16. & 4. 2, 4, &c. Epheſ. 6. 18, 19. 2. Theſſ. 3. 1, 2. Matth. 12. 13, 25, 38, 39. & 15. 2, 3, 5, 6. Mar. 7. 3, 4, &c. 7, 8, 9, &c. Joan. 16. 23, &c. & 17. 14, 15.

M. *Proſequere.*

A. Oramus ut Deus per ſacrum ſuum

Spi-

Joan.16.13. Eph.3.16. Luc.22.31,32. Rom.6.12,&c. & 8.5,9,&c. & 16.20. Gal. 5.15,16,&c. Eph.6.10,&c. 17,18,19,&c. 1.Pet.5.8,9.

Spiritum illuſtrare & moderari velit mentes omnium qui ſunt de ipſius Eccleſia, in qua, ut in regno ſuo, propriè dominatur; eóſque, ut ſuos milites, ope atque virtute ſuâ roborare velit, quò ſtrenuè contra diabolum, mundum, appetitúſque vitioſos arma capere poſſint, illíſque devictis, Dei in terris imperium dilatare: & ad extremum, omnibus ipſius pariter atque noſtris hoſtibus conculcatis atque protritis, Deus univerſa ſub ditionem dominationémque ſuam ſubjungat, glorioſiſſiméque triumphum agat; & nos etiam, ut ſuos per Chriſtum liberos atque hæredes, ſempiterni tandem ſui regni participes faciat.

Matth.25.34, 41,48. Rom.8.16,17,18. 1.Pet.1.3,4. Tit.3.7.

M. *Quid eſt deinceps in Oratione dominica?*

Pſal.40.8. Matth.26.42. Joan 5.30. & 6.38. Eph.6.1.

A. Ut *Dei voluntas fiat.* Par enim eſt, ut liberi ad parentum arbitrium totos ſe accommodent; non è contrario, ut parentes filiorum arbitratu vivant.

M. *Quare adjungis, ut in terra fiat, itidem ac in cœlo, Dei voluntas?*

Rom.8.5,7,&c.

A. Cùm terrenorum hominum animi variis ardentes deſideriis, ad ea expetenda perficiendáque concitentur, quæ

Deum

Deum graviſſimè offendunt: precamur ut divino Spiritûs ſui inſtinctu noſtras omnium mentes ad majeſtatis ſuæ nutum ità totas convertere atque formare velit, ut nihil unquam quod ſit contra divinam ipſius voluntatem, appetamus aut exoptemus.

Rom. 8.2,5,9,11, &c. 14,15, &c. 1. Cor. 2. 12, &c. & 3.16.

M. *Perge.*

A. Oramus etiam ut quæcunq; nobis de divina voluntate obvenire animadvertimus, ea non tantùm toleranter, ſed & libenter etiam feramus & perferamus. Præterea, cùm angeli ipſius, cœleſtes illæ mentes, præclariſſima item aſtra, Sol, Luna, cæteráq; ſidera ab ipſo condita, divinæ ejus voluntati aſſiduè obtemperent, optamus ut univerſi in terris mortales, exemplar hoc obedientiæ nobis ante oculos in cœlo propoſitum imitantes, majeſtatis ſuæ nutum intueamur, nóſque totos ad illum accommodemus; ut quemadmodum in cœlo, ità & in terra nullus reperiatur, qui ſacroſanctæ Dei voluntati adverſetur aut reclamet.

Act. 21.14. 1. Pet. 3.17. & 4.12,13, &c.

Pſal. 19.1, &c. & 91.11, &c. & 103.20, &c. & 104.4. & 135.7, &c. & 136.7,8,9. Heb. 1.6,7,14. Apoc. 7.11, &c. & 19.10. & 22.9.

M *Ecquid ampliùs?*

A. Quando Deus voluntatem ſuam in ſacris literis apertiſſimè declaravit, quod

Deut. 4.2. & 5.32. & 18.14.

Matth.7.21. & 12.50. & 15.3,&c. 2.Cor.3.6,14. Gal.3.15,17.

etiam vocabulo *Teſtamenti*, hoc eſt, *Supremæ ſuæ voluntatis* eas nuncupans, clarè indicavit; minimè eſt dubitandum, eos qui de ſcripturarum ſententia diſcedunt, à Dei etiam ſenſu omnino aberrare.

M. *Quando ad ea quæ quæſita ſunt de priore Dominicæ precationis parte, quâ tres illæ petitiones ad divinam gloriam propriè ſpectantes continentur, ſatis jam reſpondiſti; ad poſteriorem nunc partem, quæ ad res nobis utiles reſpectum habet, commodè tranſibimus.*

A. Poſterioris partis primum poſtulatum eſt, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.*

M. Panis *vocabulum quid ſignificat?*

Pſal.104.15,27. & 105.9,10,11, &c. & 144.10, 11, &c. & 145. 14,15,16.

A. Non ea ſolùm quæ victum nobis veſtitúmq; neceſſarium ſubminiſtrant; ſed & alia univerſa quæ ad ſubſidia conſervationémque vitæ, & ad ætatem quietam ac ſine formidine traducendam neceſſariò pertinent.

M. *Nunquid præterea nobis ſuggerit nomen* panis?

Pſal.78.18,&c. 29,30,31. & 106.14,15.

A. Nè ad delicias epularum lautiſſima quæque, néve magni veſtimenta pretii, aut ſumptuoſum apparatum voluptatis

luptatis causâ ſolicitè conſectemur ac congeramus: ſed ut lautitiam luxuriémq; aſpernantes, modico, temperato & ſalutari victu, cultúque parvo & commodo contenti ſimus.

Matth. 6. 25, &c. Luc. 16. 19, &c. 1. Cor. 10. 6. 1. Tim. 6. 7, 8, 9. Heb. 13. 5.

M. *Quâ ratione panem vocas* noſtrum, *cùm eum à Deo tibi donari flagites?*

A. Dei dono noſter efficitur, cùm ipſe eum, meritis licèt noſtris non debitum, in ſingulos dies ad veſcendum nobis largiatur.

1. Cor. 4. 7. 1. Tim. 6. 17. Jac. 1. 17.

M. *An ob aliam aliquam cauſam* noſter panis *nuncupatur?*

A. Commonefacit nos hoc vocabulum, ut victûs quærendi causâ in laboribus nos corporis exerceamus, aut aliis eum bonis modis juſtè nobis acquiramus; útque eo contenti, nunquam alienum quicquam avarè aut doloſè aucupemur.

Gen. 3. 19. Eph. 4. 28. 2. Theſſ. 3. 8, 10, 11, 12.

M. *Quando ut induſtriâ noſtrâ victum comparemus Deus nobis mandavit, quare panem ab illo petis?*

A. Quia inutiliter tempus ætatis omne laborioſè ſolicitéque contereremus, niſi ſedulitas noſtra Dei munere proſperos exitus conſequatur.

Pſal. 127. 1, 2. 1. Cor. 3. 6, 7.

M. *Opulentóſne etiam homines divitiis copiiſque omnibus affluentes, victum quotidianum à Deo poſtulare debere putas?*

Deut. 8.3.
Pſal. 34.9,10.
& 78.29,30.
Luc. 1.53. & 4.4.
& 12,15.
1. Tim. 6.17.
Apoc. 3.16,17.

A. Nequicquam rerum omnium, quas natura deſiderat, abundantiam comparabimus, niſi divinâ virtute ſalutares nobis vitaléſq; fiant. Qua etiam de cauſa, poſt cœnam quoque, ut cibum quotidianum quo jam uſi ſumus, Deus nobis largiatur, hoc eſt, ut eum vitalem nobis ſalutarémq; faciat precamur.

M. *Quare hæc verba* quotidianum & hodie *adjunguntur?*

Matt. 6.25, &c. 34
Luc. 10.40, &c.
Phil. 4.6.
1. Tim. 6.9,10.
1. Pet. 5.7.

A. Ut à curis & aviditate omni abhorrentes, ſtudioſéque munera noſtra exequentes, à beneficentiſſimo ea parente quotidie flagitemus, ad quæ ille quotidie largienda promptiſſimus eſſe ſolet.

M. *Perge ad reliqua.*

A. Quinto poſtulato peccatorum nobis veniam à Deo dari petimus.

M. *Eſtne hæc venia omnibus neceſſario petenda?*

Pſal. 14.1,3,
& 51.1,2,3.
Rom. 3.10,11,
&c. 23.

A. Omnino: nemo enim omnium hominum reperiri poteſt, qui non crebrò à debito officio declinet, ſæpenumeróque in divini numinis gravem offenſi-

ſenſionem non cadat. Proinde qui peccata ſua non agnoſcunt, neque Deum, ut illis ignoſcat, precantur, ſed Phariſaico illo more atque exemplo, quaſi integros ſe atque ſanctos coram Deo, aut, ut verè loquar, contra Deum gloriando efferunt: illi de numero piorum, quibus iſta precationis norma, ad quam dirigantur, eſt præcepta; & à ſpe veniæ peccatis ſuis tribuendæ, quæ in ſola Dei per Chriſtum miſericordia atque benignitate ſita eſt, ſeſe omnino eximunt. Iſtuc namq; eſt, quòd Chriſtus non ad innocentes, ſed ad nocentes (ut peccata ſcilicet pœnitendo corrigant) vocandos ſe in mundum hunc veniſſe profitetur.

Joan. 8. 7. Jac. 2. 10, 11. 1. Joan. 1. 8, 10. Luc. 18. 9, 11, &c. 13, 14.
2. Cor. 5. 15, 18, &c. Joan. 1. 7, 9. 1 Joan. 2. 12. Matth. 9. 13. 1. Tim. 1. 15.

M. *Conditio illa quamobrem addita eſt?*

A. Rationi maximè conſentaneum eſt, ut precemur à Deo ità nobis veniam dari, ſicuti nos eis qui nos offenderunt, ignoſcimus. Niſi enim ad aliis ignoſcendum propenſi reperiamur, & Dei parentis noſtri imaginem miſericordiâ exprimentes, ità nos geramus, ut ejus eſſe liberi agnoſcamur; apertè teſtificatur, non eſſe à ſe quicquam aliud expectandum, niſi graviſſimi ſupplicii acerbitatem.

Matth. 5. 7. & 6. 14, 15. & 7. 1, 2. & 18 24, &c. 35. Luc. 6. 36, 37, 38. Jac. 2. 13.

tatem.

tatem. Nam qui, ut clementiâ in alios utatur, in animum inducere non poteſt, eadem ſummi juris normâ ſententia de illo ſine ulla venia feretur.

M. *Annon ergò noſtra lenitas à Deo promereri ut nobis ignoſcat, aut quædam quaſi mutua gratia illi relata videri poſſit?*

Rom.3.24,25. & 11.5,6. Gal.5.4.

A. Nequaquam: gratuitò enim tum Deus veniam non daret, neque ſolus Chriſtus ſupplicio ſuo peccata noſtra expiâſſet, pro quibus nemo alius ullâ re aliâ compenſare, aut Deo quicquam retribuere poteſt.

M. *Tranſeamus jam ad ſextum poſtulatum, quod quidam in duo partiuntur.*

A. Eo petimus, *nè nos inducat in tentationem, ſed à malo liberet.*

M. *Quare ità precamur?*

Matth.12.43, 44, 45. Joan.5.14. & 8.11. 2.Pet.2.20,21,22 Matth.10.16. & 26,41.

A. Sicuti antea, ut præteritis ignoſcat, precati ſumus; ità nunc obſecramus, nè à nobis unquam poſthac peccetur. Nobis verò naturaliter mentes ità ſunt ad proſpiciendum improvidæ, ità infirmis ſumus viribus ad propulſandum multiplices inſidias, incurſiones atque illecebras Satanæ, mundi concupiſcentiæque noſtræ propriæ; ut fieri aliter non poſ-

ſit, quin ſuccumbamus, niſi Deus ſuo nos numine corroboret ſuæque potentiæ armis tegat: perfugium ergò unum ſalutis eſt, ut nos optimi maximi Patris tutelæ ſuppliciter commendantes, eum obteſtemur, nè nos malitioſis ullis machinationibus ſuperari patiatur; ſed ut ex omnibus nos malis eripere, & perpetuò conſervare velit.

Luc.22.31,32. 1.Cor.1.27,&c. 2.Cor.11.3. Eph.6.10,11, 12,&c. Jac.1.14. & 4.1. 1.Pet.5.8,9. 1.Joan.2.15,16. Rom.16.20. 2.Tim.4.17,18.

M. *Reliqua eſt adhuc Dominicæ precationis clauſula.*

A. Quoniam tuum eſt regnum, & potentia, & gloria in ſecula. Amen.

M. *Quamobrem precationem ſuam hoc modo concluſit Chriſtus?*

A. Ut nobis confirmaret, divinam potentiam atque bonitatem tam infinitè immenſam eſſe, ut nihil omnium rerum ſit, quod Deus nobis id ritè poſtulantibus dare aut non poſſit, aut non velit; quod etiam vocabulum *Amen*, hoc eſt, *ità fiat*, ut appoſita ad extremum veritatis nota, in animis noſtris quaſi conſignat.

Matth.7.10,11. & 21.22. Joan.16.23. 2.Cor.1.9.10,20. & 9.8,&c. Eph.3.20. 1.Tim.6.15,16. Jac.1.6.

M. *Quam ob cauſam gloria divina poſtremò memoratur?*

A. Ut preces omnes noſtras laudatione divini numinis concludendas eſſe in-

1.Cor.10.31. Eph.3.20,21.

Phil.1.11. 1.Tim.1.17. Judæ 25.

telligamus: hic namq; eſt finis ille ad quē omnia quæ rogatu noſtro à Deo impetrare cupimus, noſtráq; conſilia, ſermones, opera atque univerſa omnino dirigenda ſunt. Hujus enim rei causâ à Deo conditi, atq; in hoc mundo collocati ſumus.

M. *Proſequere.*

Pſal.29.1,2. & 34.1, 2,3,&c. & 50.14,15,23. & 92. 1, 2. & 95, & 96, & 105 toti. Rom. 15. 6. 1.Theſſ.1.2. 2.Theſſ.1.3. Luc.17.17. Joan.5 44. Rom.1.21,25. 1.Pet.4,11.

A. Huc accedit, quòd de Dei benignitate, juſtitia, ſapientia, potentia, magnificè glorioséque prædicare; illíque noſtrâ, & univerſi generis humani causâ, gratias perſolvere, pars ſit honoris divini ad illius majeſtatem, pariter cum precatione, peculiariter ſpectans: quia niſi illum piè veneremur, non tantùm tam magnâ ejus multiplicíque beneficentiâ nos minimè dignos, ob ingratitudinem, præbebimus; verùm etiam debitas tantæ in Deum impietatis pœnas meritiſſimè in perpetuum ſufferemus.

M. *Quando homines etiam in nos benigni beneficique eſſe ſolent, nónne liceat illis quoque gratiam habere?*

1.Cor.12.6,11. 2.Cor.9.8,&c.12

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda ſunt; propterea quòd in illis tribuendis homines ſe reipſa miniſtros

niſtros tantùm Deo præbent: atque ità gratus noſter in homines animus, in Dei autoris gloriam, ut ad proprium atque ultimum rerum omnium finem, refertur.

Matth.5.16. 1.Pet.2.12. & 4.10,11.

M. *Quando de Lege Dei, Symbolóq; hoc eſt, profeſſione fidei Chriſtianæ, de Precatione etiam atque gratiarum actione, quæſtio omnis ad exitum jam eſt adducta; annon commodè poſtremò de Sacramentis agemus?*

A. Commodiſſimè, præceptor: nam ea precationis ſecum & gratiarum actionis conjunctionem perpetuò habent.

Matth.26.26,&c. & 28.19. Joan.3.5. Act.2.38,&c. 1.Cor.11.23. Tit.3.5.

M. *Dic mihi igitur, quot in Eccleſia ſua ſacramenta deſignavit Chriſtus?*

A. Duo: Baptiſmum, atque Cœnam Dominicam.

Matth.3.11,&c. & 26.26,27,28. Mar.16.16. Joan.3.5. Act.2.38. 1.Cor.10.16. & 11.24,&c. Gal.3.26,27.

M. *Sacramenti nomen quid ſignificat?*

A. Sacramentum eſt externa divinæ erga nos per Chriſtum benevolentiæ beneficentiæque teſtificatio, ſigno aſpectabili arcanam ſpiritualémque gratiam repræſentans; quâ Dei promiſſiones de remiſſione peccatorum, & æterna ſalute per Chriſtum data conſignantur, & earum veritas in cordibus noſtris certiùs confirmatur.

M. *Sacramentum quot habet partes?*

A. Duas:

Matth.3.11,&c. & 26.26,&c. Joan.3.5. 1.Cor.10,16.

A. Duas: extraneum elementum, ſive rem creatam, quod eſt ſignum aſpectabile; & arcanam gratiam, quæ conſpicua non eſt.

M. *In Baptiſmo quod eſt ſignum extraneum?*

Matth.3.11,12, &c. & 28.19. Joan.3.5. 1.Cor.10.16. Act. 8.36,37,38.

A. Aqua, quâ baptizatus tingitur vel perfunditur, in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti.

M. *Quæ eſt occulta & cœleſtis gratia?*

Mar.1.4. Act.2.38,&c. & 22.16. Rom.6.3,&c. Gal.3.26,27. 1.Pet.3.21.

A. Venia criminum, & regeneratio: has ambas per mortem & reſurrectionem Chriſti conſequimur; & illarum eſt hoc ſacramentum nobis quaſi obſignatio quædam atque pignus.

M. *Baptiſmi vim & effectum paulò adhuc apertiùs explicato.*

Eph.2.3,19,20. Tit.3.3,4,5,&c. Mar.16.16. Joan.3.5. Rom.6.3,&c. 1.Cor.12.13. 1.Pet.3.21.

A. Cùm naturaliter filii iræ, hoc eſt, in graviſſima apud Deum offenſa, & ab ejus Eccleſia ſive familia alienati ſimus; per Baptiſmum in Eccleſiam recipimur, certúmque habemus nos jam Dei filios eſſe, & cum Chriſti corpore copulatos, in illúdque quaſi inſitos eſſe, ejúſque membra factos, in eodem cum ipſo corpore concreſcere.

M. *Quæ ab eis qui baptiſmo ſunt initiandi, requiruntur?* *A.* Pœni-

A. Pœnitentia & Fides. Mar.1.4,15. & 16. 16.

M. *Hæc paulò copioſiùs declarato.* Act.2.38,&c. & 8.36,37,&c.

A. Anteactæ primò vitæ nobis eſt graviter pœnitendum, certáq; eſt habenda fides, Chriſtum ſuo ſanguine peccatorum noſtrorum maculas eluiſſe, & ità nos Deo acceptos reddidiſſe; ejus etiam ſpiritum in nobis habitare. Deinde ſecundùm hanc fidem, promiſſúmque in baptiſmo factum elaborandum eſt, ut cupiditates omnes coërceamus, útque vitæ integritate nos Chriſto quaſi indutos, & ejus divino numine inſtinctos eſſe, perſpicuum faciamus. & 16.31,33,34. & 19.4,5. & 22.16. 1.Cor.12.13. Rom.6.3,&c. & 13.12,13,14. Gal.3.26,27. Eph.4.20,21. Col.2.12.

M. *Quare igitur infantes baptizantur, qui iſta propter infirmitatem ætatis efficere nequeunt?*

A. Quia de Dei Eccleſia ſunt, divináq; benedictio atq; promiſſio, Eccleſiæ per Chriſtum (in cujus fide baptizantur) facta, ad eos pertinet. In quarum rerum cognitione & fide ipſi ineunte pueritiâ imbuendi ſunt, ut agnoſcant, quid in Baptiſmo ſpoponderint atq; profeſſi ſint; illíq; ſponſioni vitæ etiam ſanctitate, quantum quidem conniti poſſunt, ſatisfaciant. Gen. 9. 9. & 17.7,8. Mar.10.14,16. Rom.3.3. & 4.21,22,&c. & 6.3,&c. Gal.3.27. Eph.4.20,21,&c. Col.2.11.

M. *Cœnæ*

M. *Cœnæ Domini quis eſt ordo?*

Matth.26.26,&c. Mar.14.22,&c. Luc.22.19,&c. 1.Cor.11.23, 24,&c.

A. Idem ipſe videlicet, qui eſt à Chriſto Domino aſſignatus: qui eâdem quâ proditus eſt nocte, accepit panem, & poſtquam gratias egiſſet, fregit & dedit diſcipulis ſuis, dicens, Accipite, edite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peractâ cœnâ, accepit: & cùm gratias egiſſet, dedit eis, dicens, Bibite ex hoc omnes: hic eſt enim ſanguis meus novi Teſtamenti, qui pro vobis & pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum: hoc facite, quotieſcunque biberitis, in mei commemorationem. Quotieſcunq; enim comederitis hunc panem, & de poculo biberitis, mortem Domini annuntiabitis donec venerit. Hanc præſcriptionem atque hunc ordinem ſequi, ſummâque fide ſervare, atque ex hoc præſcripto cœnam Domini celebrare oportet, uſque dum ipſe redeat.

M. *Quem ad finem?*

Luc.22.19. 1.Cor.11.24, 26,&c.

A. Ut mortis Domini, beneficiíque maximi in nos per eum collati, recordationem grati & memores in perpetuum ha-

habeamus: útque quemadmodum per Baptiſmum de integro nati ſumus; ità cœnæ Dominicæ nutrimentis educati, Joan.6.27,32, 35,48,&c. ad ſpiritualem æternámque vitam aſſi- 54,55,&c. duè confirmemur. 1.Cor.10.16. Atque ob eam ipſam cauſam, ut ſemel in lucem edi, ità & Baptiſmo ſemel expiari ſat eſt: ſed ut nutrimenti, itidem & cœnæ Dominicæ uſus frequenter eſt iterandus.

M. *Quot ſunt partes hujus Sacramenti?*

A. Ut in Baptiſmo, ſic & in cœna Dominica duæ ſunt partes: quarum una terreſtris eſt, & quæ ſenſibus percipi poteſt; altera cœleſtis eſt, & quæ ſub externos ſenſus non cadit.

M. *Quæ eſt terrena atq; aſpectabilis pars?*

A. Panis & vinum, quæ utraq; ex- Matth. 26.26,27. Mar.14.22,23. preſſo juſſu Domini ſunt ab omnibus Luc.22.19,20. accipienda.

M. *Cœleſtis pars illa, & ab omni ſenſu externo longè disjuncta, quænam eſt?*

A. Corpus & ſanguis Chriſti, quæ fi- 1.Cor. 11.33,34. Joan.6.27.35. delibus in cœna Dominica præbentur, &c.48,&c.63. &c. ab illíſque accipiuntur, comeduntur, & 1.Cor.10.16. bibuntur, cœleſti tantùm & ſpirituali modo, verè tamen atq; reipſa: adeò quidem ut veluti panis ſuſtentandi corpora,

pora, ſic corpus Chriſti animas noſtras ſpiritualiter per fidem paſcendi maximam habeat facultatem: & veluti vino mentes hominum lætitiâ excitantur, & reficiuntur vires; ſic & animæ noſtræ Chriſti ſanguine per fidem recreatæ relevantur: hoc enim modo corpus & ſanguis Chriſti in cœna Dominica recipiuntur. Chriſtus enim omnibus qui ipſi fidunt, tam certò corpus & ſanguinem ſuum impertit, quàm pro certo habent, panem ſe atque vinum ore ſtomachóque accepiſſe. Cœna etiam Dominica vitæ nobis ſempiternæ ſigna communicans, immortalitatis nobis noſtræ pignus atq; reſurrectionis obſes exiſtit.

Pſal. 104. 15.

Joan. 6. 51, 54.

M. *An igitur panis & vinum in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti convertuntur?*

A. Nequaquam: nam hoc eſſet naturam Sacramenti, in quo tum cœleſtis tum terrena materia continetur, delere; veritatémque corporis Chriſti in dubitationem adducere; illíſque etiam qui Sacramentum ſunt accepturi, reformidandi atque refugiendi occaſionem offerre.

Matth. 26. 26, &c. Mar. 14. 22. 23. Luc. 22. 19, 20. 1. Cor. 11. 23, 24, 25, 26, 27, 28.

M. *An*

M. *An fuit inſtituta à Chriſto cœna, ut Deo Patri hoſtia pro peccatis expiandis immolaretur?*

A. Minimé: nam Chriſtus mortem in cruce occumbens, unicum illud ſempiternum ſacrificium ſemel in perpetuum pro noſtra ſalute obtulit; nobis verò unum hoc tantùm reliquum eſſe voluit, ut maximum utilitatis fructum quem ſempiternum illud ſacrificium nobis præbet, grati ac memores percipiamus: quod quidem in cœna Dominica præcipuè præſtare debemus. Heb.7.26,&c. & 9. 12, &c. 25, &c.& 10.10,12, 14,18. Luc.22.19. 1.Cor.11.24, 25,26. Heb.13.15,16.

M. *Quomodo officio noſtro ſatisfaciemus ut ritè cœnam Dominicam celebremus?*

A. Si noſmetipſos excutiamus, exquiramúſq; nunquid verè Chriſti membra ſimus. 1.Cor. 11.28,29.

M. *Illud quibus ſignis cognoſcemus?*

A. Initio, nobis ob admiſſa peccata vehementer eſt pœnitendum, deinde certâ divinæ per Chriſtum miſericordiæ fiduciâ nixis atque confiſis bene ſperandum, partáque nobis per illius mortem ſalus gratiſſimis eſt animis proſequenda: præterea, integrè in poſterum, ſanctéque vivendi ſtudium nobis Jer.24.7. & 29.12,13. Joel.2.12,13,&c. 15,16,&c. Luc.22.19. 1.Cor.11.24, 25,26. Rom.5.8,9. & 8.4,5,&c. 1.Tim.1.14, 15,16. 1.Pet. 1.13,14, &c. 21,22. & 4.1,2,3.

&

Matth. 22, 39. Joan. 13. 34, 35, &c. 1. Cor. 10. 17. & 13 totum.

& voluntas propenſa atque conſtans ſuſcipienda eſt: denique, quando cœna Domini hominum inter homines conſociationis atque amoris clara indicia oſtendit; proximis, hoc eſt, toti humano generi, benevolentia, remoto procul omni odio atque invidiâ, fraternè eſt præſtanda.

M. *Cùm de præcipuis fidei Chriſtianæ capitibus ſatìs multa, ſicuti exiſtimo, te jam interrogârim: experiri adhuc volo, quam breviter atque expreſſè ſummam omnium quæ ſunt hactenus tractata, poſſis exponere.*

Deut. 4. 1, 2, 13. Pſal. 19. 6, 7, &c. & 119. 4, &c. Matth. 19. 16, 17. Luc. 10. 25, &c. Rom. 2. 12, 13. & 3. 19, 20. & 4. 15. Gal. 3. 10. 2. Cor. 3. 7. & 7. 9, 10, &c. Rom. 1. 15, 16. Act. 13. 38, 39.

A. Principiò, Lex divina, decem explicata præceptis, perfectam mihi ante oculos piè vivendi regulam proponit, ad quam vitam meam dirigere atque formare debeo; conſtitutâ, ſi uſpiam aberrem, æternæ in me damnationis pœnâ: per Legem igitur peccata mea, Deúmq; ob ea irâ in me incenſum, & ſempiternam mortem divinâ mihi juſtitiâ debitam eſſe agnoſco; quæ cogitatio horribili formidine timoréq; ex peccatorum conſcientia animum meum percellit: unde cùm neque prudentiâ, neque viribus aut poteſtate meâ, neque ullâ humanâ

manâ angelicâve ope aut auxilio, neq; Heb.1.4,5,&c. & 9.9,12,14. & 10.1,2,3,&c.
ullo alio modo aut ratione poſſe me
omnino liberari intelligam; Evangelium
me edocet, Chriſtum Dei filium homi- Matth.1.20,21. Joan.1.14,29.
nem ſine peccato factum morte ſuâ me- Iſa.53.4,5,6, 10, 11.
ritas debitáſque peccatis meis pœnas Rom.3.24,&c. Col.1.20,21, 22, &c.
perſolviſſe, Dei patris ſui in me iram ſuo Rom.3.23, 24, &c. & 19. 4, &c.
ſanguine reſtinxiſſe, & me rurſum in
gratiam ipſius reconciliâſſe, ſuæq; juſti-
tiæ feciſſe participem, & æternæ ſecum
vitæ hæredem inſtituiſſe. Quæ omnia
Chriſti beneficia mihi per fidem com-
municantur; quam fidem Spiritus ſan-
ctus in animo meo per prædicationem Rom.8.14,15,16, 17, &c. Gal.2.16,&c.
Evangelii inſevit, eámque per ſacra Rom.10.8,14, 16, 17.
myſteria ſua, aſpectabilia certiſſimáque 1.Cor.12.3,6, 9, &c.
indicia & pignora divinæ erga me per Matth.28.19,20. Mar.16.15,16.
Chriſtum bonitatis, confirmavit. Quæ 1.Cor.10.16,17. Pſal.1.3.
etiam fides, ut viva quædam atque ferax Matth.7.16,17. Luc.1.74,75.
arbor pietatis, juſtitiæ aliorúmque bono- Rom.6.1,2,3. Gal.5.6.
rum operum fructus in me per omnem Matth.5.16. 1.Pet.2.12.
vitam procreare deberet, ad gloriam
Dei qui tot & tantis me beneficiis affe-
cit, & ad utilitatem etiam atque exem-
plum ſalutare proximi. Cujus fidei in- Mar.9.23,24. Rom.1.7,&c.
crementum, facultatémq; placendi Deo & 7.15,&c. & 9.16.
& iſta omnia præſtandi, me qui ex me-

1. Cor. 1. 3, 4. 2. Cor. 3. 5, &c. Phil. 2. 13. Eph. 1. 5, 6, &c. 2. Theſſ. 1. 12. Joan. 14. 13. & 15. 16. & 16. 23. 1. Cor. 10. 31. Eph. 3. 20, 21. Judæ 25. Matth. 13. 23. Luc. 12. 47. Rom. 1. 21. & 2. 13. Eph. 4. 20, 21. & 5. 8, 9. Phil. 1. 9, 10, 11. Col. 1. 5, 6, 9, 10. Tit. 1. 16. Jac. 1. 22, 23, &c. & 4. 17. 2. Pet. 2. 20, 21.

ipſo maximè ſum infirmus atque imbecillis, continuis atque ardentiſſimis precibus à Deo Patre bonorum omnium autore in nomine Filii Jeſu Chriſti Servatoris noſtri efflagitare, gratiáſque illi maximas pro univerſis ab eo acceptis beneficiis aſſiduè agere oportet.

M. *Intelligo, mi fili, Chriſtianæ pietatis præceptis te bene inſtitutum eſſe, ejúſque ſummam memoriâ tenere. Reliquum eſt, ut ad iſtam rectæ intelligentiæ normam mores tuos ità formes atque commodes, nè ſine cauſa videri poſſis harum rerum ſcientiam eſſe conſecutus.*

A. Deo mihi auxilium ferente, omnem adhibebo diligentiam, honorate Magiſter, neque quicquam omittam, quantum quidem à me elaborari queat, quo appellationem titulúmque verè Chriſtiani poſſim ſuſtinere: quinetiam humili aſſiduâque prece atque obſecratione à Deo Opt. Max. ſuppliciter petam, nè divinam ſuorum præceptorum ſementem, propter animi mei quaſi nihil ferentis agri ſterilitatem, interire patiatur; ſed menti meæ, tanquam macro & infœcundo ſolo, cœleſti ſuæ gratiæ imbre

Luc. 11. 9, 13. Jac. 1. 5, 6, &c. Matth. 13. 19, 20. Joan. 15. 16.

Pſal. 1. [illegible]

bre rigatæ eam fertilitatem dare velit, 1.Cor.3.7,9.
ut uberrimas edam ſanctitatis fruges, in 2.Cor.9.10,14. Matth.3.12. & 13.23.
cœleſti horreo granarióque reconden- Joan.4.36,&c.
das atque conſervandas. Gal.5.22,23,&c.

M. *Perge, mi fili, tenere iſtam viam quam inſtituiſti, nihil haſitans quin ſicuti hoc conſilium atque propoſitum divino in-*
ſtinctu motus cepiſti; ità ad exitum opta- 2.Cor.8.10,11.
bilem rationis atque inſtituti iſtius tui, Phil.1.6,9,&c. & 2.13.
jam ſanctis à te initiis orſi, feliciter ſis ipſi-
us ductu perventurus, ad æternam tuam Rom.6.22,23.
ſalutem, & Dei Opt. Max. gloriam: Matth.5.16. 2.Cor.9.10,11, 12,&c.
cui omnis laus, honor, gloria, ſempiternis eſt ſeculorum ætatibus tribuenda.

FINIS.

Admonitio Matutina.

Eph.5.14. *EXpergiſcere qui dormis, & excitare à mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus.*

Rom.13.11. *Tempeſtivum eſt nos jam è ſomno ſuſcitari.*

12. *Præteriit nox, dies appropinquat: abjiciamus igitur opera tenebrarum, & arma lucis ſumamus.*

13. *Honeſtè nos, ità ut in clara luce verſantes decet, geramus: & Domino Jeſu Chriſto induamur.*

Matth.5.16. *Ità luceat hominibus vitæ noſtræ ſplendor, ut noſtra opera bona conſpicientes, gloriam Patri noſtro cœleſti tribuant.*

Sap.6.12. *Sapientia res eſt excellentiſſima, & quæ nunquam evaneſcit: ab illis verò qui eam admirantur & exquirunt, facilè invenitur atque obtinetur.*

13. *Eos qui ipſam expetunt antevertit, ut ſeſe illis ultro offerat.*

14. *Qui primo diluculo illi invigilat, non multum laboris ſuſtinebit: præſtò enim illi ad portam erit in foribus ejus aſſidens.*

Eccleſ.2.13. *Sapientia ſtultitiæ tam longè præſtat, quàm lumen tenebris antecellit.*

Pſal-

Pſalmus Matutinus.

DEo tribuite laudem, O pueri: ſervi ejus, laudibus efferte nomen Domini. Pſal.135.1.

Nomen Domini glorioſè prædicetur, ex hoc tempore in omnem æternitatem.

Summâ laude celebrandum eſt nomen Domini, ab ortu ſolis ad occaſum.

Tuus, O Deus, eſt dies, & tua eſt nox; Pſal.74.16. tu præparâſti lumen & ſolem.

In cubilibus nos collocavimus ſomnóq; nos dedimus, & rurſum experrecti ſumus; quoniam in tua, O Deus, tutela latuimus. Pſal.3.5.

O Deus, tu es Dominus noſter; ſummo mane te quærimus, & ſupplices ad tuum auxilium confugimus. Pſal.63.1. & 88.13.

Servi tui ſumus, O Domine; ingenii lumen in nobis accende, ut tua præcepta intelligamus. Pſal.119.125.

Monſtrato viam quâ nobis ſit ingrediendum; ad te namque mentes noſtras erigimus. Pſal.143.8.

Inſtitue nos ut ea quæ tibi grata ſunt faciamus; tu enim es Dominus Deus noſter: nomen tuum ſanctum dirigat nos in viam quæ deducit ad vitam. Pſal.143.10.

Pſal.143.8. Effice ut benignam tuam bonitatem matutinis temporibus ſentiamus: in te enim poſitas omnes noſtras ſpes habemus.

Pſal.90.14. *Diluculò nos exple miſericordiâ tuâ: & præ gaudio voces effundemus, & lætabimur omnibus diebus vitæ noſtræ.*

Pſal.71.4. Tu enim, Domine, is es cujus deſiderio tenemur; in tua fiducia ab ineunte ætate conquieſcimus.

Pſal.71.5. *Tuis ſubſidiis, ex quo primùm in lucem editi ſumus, ſuſtentamur: tu nos ex alvo materna eduxiſti: tuam laudem & gloriam in perpetuum celebrabimus.*

Pſal.59.16,17. De tua potentia canemus, tuam benignitatem primâ luce prædicabimus: tu enim noſtrum præſidium, perfugium noſtrum, noſtrum propugnaculum: tu Deus noſter clementiſſimus perpetuò extitiſti.

Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, & Spiritui ſancto:

Sicut à principio ad hunc uſque diem factum eſt, ſiétque per infinitas ſeculorum ætates. Amen.

Matu-

GRatiam tibi, quantam maximam animi no-
ſtri capere poſſunt, habemus, Deus Pater cœ-
leſtis, qui nos ab omni præteritæ noctis periculo Pſal.35,7.
atque diſcrimine ſalvos atque incolumes uſque & 4. 9.
ad hodiernum diem conſervâſti; precamúrque ut Pſal.91 totus.
hodie etiam atque perpetuò in poſterum ſalutis
noſtræ defenſionem atque patrocinium ſuſcipere
velis: & quemadmodum diſcuſsâ noctis caligine Pſal.74.16.
ſolis luce mundum omnem complevisti, & nos è
ſomno excitâſti; itâ & mentes noſtras è tenebris Pſal.4.6.& 36.9.
internis ignorantiæ in lucem vocatas, & è vitio-
rum ſopore ſuſcitatas, divinis radiis ſacroſancti Joan.14.26.
Spiritûs tui, notitiâque dilecti Filii tui Jeſu Chri- & 16.13. Act.26.18.
ſti Servatoris noſtri, veri illius Solis illuſtrare di- 2. Cor.4.6.
gneris: ut ab operibus tenebrarum declinantes, Joan.1.5,9.& 8. 12. & 12. 35.
omnémque vivendi curſum ad divinam verbi tui Rom.13.12,13. Eph.5.8,11.
veritatem dirigentes, nos, ut in clara luce atque in Pſal.119.105.
conſpectu tuo, honeſtè, juſtéque & ſanctè ut diei Luc.1.74,75. 1.Tim.6.19.
filios geramus, tandémque ad beatiſſimam illam
lucem in qua tu habitas duce eodem Filio tuo Je-
ſu Chriſto perveniamus: cui tecum & cum ſan-
cto Spiritu, uni venerandæ majeſtatis Deo, laus
atq; honor omnis in perpetuum debetur. *Amen.*

Precatio matutina ſtudioſis accommodata.

MAximas tibi ex animis gratias agimus, De-
us Pater luminum, bonorum omnium lar-
gitor, quòd parentibus patroniſque noſtris hanc Jac.1.17.
mentem dediſti, ut nos eâ ætate quæ maxi-
mè flexibilis eſt & ad optima quæque diſcen- Eccleſ.12.1,2,&c. Prov.22.6.
dum opportuniſſima, in bonarum literarum diſ-

 ciplinam

ciplinam traderent: ſuppliciter à te petentes, nè illorum bonam de nobis ſpem, noſtræque ætatis optimam partem, propter noſtram ingenii tarditatem, negligentiam & inertiam perire ſinas. Et quia noſtra vigilantia, induſtria atq; ſtudium nihil ſine divino inſtinctu tuo proficere valent, dignare cœleſtibus tuis radiis mentibus ingeniiſque noſtris ità illucere, nóſque eo deſiderio & amore bonarum literarum, ſapientiæ atq; virtutis afficere, eâque docilitate ad percipiendum, memoriâq; ad præcepta retinendum donare, ut in pueritia atque adoleſcentia noſtra bonis literis artibúſque, & virtutis præceptis liberaliter inſtituti, viri docti & pii, reíque publicæ atque ſanctæ Eccleſiæ tuæ utiles evadamus, ad ſanctiſſimi nominis tui gloriam amplificandam. Hæc à te, Pater cœleſtis, nomine unici Filii tui Jeſu Chriſti Servatoris noſtri efflagitamus, obſecrantes ut ea nobis ipſius cauſâ largiri velis: tibi verò cum eodem Filio tuo ſanctóque Spiritu laus omnis & gloria perpetuò tribuatur. Amen.

Prov.6.6,9. & 24.33. Pſal.127.2. Joan.15.4,5. Pſal.4.6. & 36.9. 2 Cor.4.6.

Deut.4.9,10. & 31.12,13. Pſal.78.3,4. Matth.19.13,14. 2.Tim.3.15.

Joan.15.16. 1.Tim.1.17.

MATUTINA PRECATIO *alia, ſcholis apta.*

LArgire, Domine Deus Pater cœleſtis, ut divino Spiritu tuo afflati, & dilectiſſimi Filii beatiſſimíque pueri tui Jeſu Chriſti clariſſimum illuſtriſſimúmque exemplum nobis ad imitandum ante oculos præponentes, hoc pueritiæ atq; adoleſcentiæ noſtræ tempore nos totos ad bonarum literarum ſtudium & virtutem applicemus, atque ad tuam voluntatem conformemus: &

Luc 2.46.

Eccleſ.12.1.

& ſicuti ætate progredimur, ità indies magìs ma-
giſque ſcientiâ, ſapientiâ, virtute proficiamus; Luc.2.52.
tum hominum piorum, tum verò tuam maximè
cœleſtem gratiam atque amorem (in quo ſumma
ſita eſt felicitas) nobis conciliantes atque conſe-
quentes: idque per eundem Filium tuum Jeſum
Chriſtum Servatorem noſtrum, cui unà tecum
& cum ſancto Spiritu honor eſt atque gloria ſem-
piterna tribuenda. Amen.

PSALMI.

Admonitio Veſpertina & Nocturna.

Die ſi quis incedat, nihil offendit: quo- Joan.11.9.
niam ſolis lumen aſpicit.

At ſi de nocte ambulet, luce orbatus per 10.
errorem incurrit.

Hæc eſt damnationis cauſa, quòd lux Joan.3.19.
mundo affulſit; homines verò tenebris po-
tiùs quàm luce delectati ſunt, propterea
quòd eorum vita flagitioſa fuerat.

Jeſus Chriſtus Dei filius lux eſt quæ in Joan.1.5,9.
tenebris fulget; vera illa lux quæ omnes
homines qui in hanc vitam ingrediuntur,
illuſtrat.

Progrediamur igitur dum ſuppetit lu- Joan.12.35.
men, nè nos nox opprimat: nam qui in te-
nebris verſatur, neſcit quò ruat.

Incredu-

2.Cor.6.14. Joan.12.36,46. *Incredulorum peregrinum jugum nè feramus: verùm dum lucem aſpicimus, luci fidamus, ut lucis ſoboles efficiamur.*

Joan.8.12. & 9.5. *Credamus in Jeſum Chriſtum Dei filium qui mundo illuxit, ut omnes qui credunt in eum in tenebris non jaceant.*

Qui Chriſtum mundi lucem ſequitur, è tenebris in lumen vitæ vocabitur.

Pſal.112.4. *Excitatur è tenebris lumen iis qui caſtè atque integrè verſantur.*

1.Joan.2.9. *Qui ſe in luce verſari dicit, & odium tamen in fratrem habet, is tenebris uſque ad hoc tempus offunditur.*

10. *Qui fratrem diligit, luce circumfunditur: neque unquam ab eo peccandi occaſio offeretur.*

Iſa.58.10. *Si inopis atque egentis eſuriei miſertus fueris, luctúque & mœrore afflictum animum conſolatione ſuſtentaveris; tunc effulgebit è tenebris lumen tuum, erítque caligo tua inſtar meridiei.*

Hymnus Veſpertinus & Nocturnus.

Pſal.92.1. *OPtimum eſt nos tibi, O Deus, confiteri, tuúmque numen precibus placare, &*

& divinum nomen tuum hymnis & laudibus celebrare, O excelſiſſime.

De tua benignitate matutinis tempo- Pſal.92.2.
ribus, & veſpertinis de veritate tua honorificè prædicare.

*Dum terra atque homines obſcurâ teguntur caligine, tua, O Domine, gloria
nobis illuceſcat: lumen tuum & tua nos* Pſal.43.3.
veritas dirigant.

O Deus, qui jubes lumen è tenebris 2.Cor.4.6.
effulgere, illuſtra mentes noſtras; & præfer nobis lumen cognitionis gloriæ tuæ in facie Jeſu Chriſti.

Accende lucernam noſtram, O Domine Pſal.18.28.
*Deus noſter; illumina tenebras noſtras, ut
in conſpectu tuo ambulemus in lumine vi-* Pſal.56.13.
ventium.

Verbum tuum inſtar lucernæ eſt pe- Pſa.119.105.
dibus noſtris, inſtar lychni ſemitis no-
ſtris; præfert lumen iis qui in tenebris & Luc.1.79.
in umbra mortis verſantur; veſtigia noſtra dirigit in viam pacis.

Ingreſſus noſtros ad verbi tui normam di- Pſal.119.35. & 56.13.
rigito: nam ſic pedes noſtri à lapſu continebuntur, nè in flagitium aliquod dilabamur.

Penes te, O Deus, eſt fons vitæ; illu- Pſal.36.9. & 13.8.
ſtra oculos noſtros tui vultûs fulgore, nè

ſomno

ſomno conſopiti ſempiterno, hoſtis noſtri dominatu premamur.

Pſal.17.13. & 56.13. Matth.8.12. & 22.13. & 25.30. *Extrahe nos è tenebris & è mortis caligine, rumpe vincula noſtra & eripe nos ab interitu: O libera nos ab illa caligine, ubi fletus gemitúſque fiunt & dentium crepitus exaudiuntur.*

Act.26,18. Oculos noſtros aperi, ut è tenebris in lucem vocemur, & è poteſtate Satanæ vindicemur, & tibi, O Deus noſter, aſſeramur.

Ut peccatorum veniam impetremus, hæreditatémque adeamus cum illis, qui per fidem erga filium tuum Jeſum Chriſtum ſancti atque integri efficiuntur.

Pſal.3.6. & 4.9. Sic cubitum diſcedemus, nóſque quieti trademus ſecuri; tuo enim ſolius præſidio in tuto collocabimur.

Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio & Spiritui ſancto:

Sicut à principio ad hunc uſque diem factum eſt, fiétque per infinitas ſeculorum ætates. Amen.

Preca-

Precatio Veſpertina.

DOmine Deus, cujus tutela eſt ſalus homi- Pſal.91,& 146.
num atque rerum omnium, quando nox & 147.
mundum oppreſſit, corpora mox noſtra ſomno, Luc.8.52.
quo nihil eſt morti ſimilius, reſoluta languidáque Joan.11.11, 12, &c.
jacebunt; nos totos tibi in tutelam tradimus, ſup- 1.Theſſ.4.13,14.
pliciter orantes ut à poteſtate malitioſorum ſpi- Eph.6.12. 2.Cor.11.14.
rituum, caliginis principum, qui ad nos fallendos Eph.5.11,12,&c.
in Angelos ſe lucis transformare valent, & à pec-
catis, tenebrarum operibus, atque aliis omnibus
tum corporis tum animæ periculis nos tueri &
conſervare velis: útque totos nos ſopore opprimi
& quaſi ſepultos jacere, aut mentibus interim no-
ſtris caliginem ità offundi non patiaris, ut tui nos
oblivio capiat; verùm ut corporibus ſopitis ani-
mi vigiles aſſiduè noctes diéſque tibi intenti ex- 1.Theſſ.5.5,6,10.
cubent. Et cùm requies corpora ſimul atque ani-
mos noſtros ſatis, quantum natura quæret, refe-
cerit, craſtina aurora aptiores nos atque propen-
ſiores reddat ad tibi ſerviendum in eo vitæ ſtatu 1.Cor.7.20.
quem nos tenere voluiſti, ad animarum noſtra- Eph.4.1,&c.
rum ſalutem, noſtrorum proximorum commo-
dum, tuíque ſanctiſſimi nominis gloriam, per Je- 1.Theſſ.2.12.
ſum Chriſtum Servatorem noſtrum, qui unà te-
cum & cum ſancto Spiritu omni laude & gloriâ,
omnibus ſeculorum ætatibus, eſt ab omnibus
afficiendus. *Amen.*

Veſpertina Precatio alia.

OMnipotens Deus, cujus beneficio ſicuti dies
hominibus ad negotia obeunda illuceſcit; ſic

Iſa.45.7.& 50.3 Eccleſ.5.12. & nox ad corpora atque animos labore & contentione defeſſos, quiete relaxandos atque recreandos conceditur; ſupplici à te precatione petimus ut quemadmodum nox tenebris omnia obſcurat, ità & peccata etiam noſtra, illa dilecto Filio condonans, occultare & ab oculis tuis removere, Pſal.25.7. & 32. 1. & 51.29. Iſa.43.25. Ezec.18.28. Act 3.19. Col.2.13,14. Pſal.127.2. atq; illorum memoriam ſempiternâ oblivione delere velis: ut veluti corpora ſomno & requie reficientur, itidem animi noſtri miſericordiæ tuæ fiduciâ à ſcelerum conſcientia ſoluti tranquillentur: atq; ità toti recreati craſtinò cùm dilucеſcet, reliquiſque vitæ noſtræ diebus experrecti, ad tibi ſerviendum excitemur. Et quando mors ipſa, à Luc.8.52,54,&c. Joan.11.11,25, 43,44. qua tam eſt tibi facile nos atq; è ſomno corporis excitare, imminebit, in ſpe lætiſſimæ illius reſurrectionis, quâ corpora noſtra ad ſempiternum illum diem nullis unquam tenebris interruptum expergefacies, requieſcamus; quando hæreditatis Col.1.12. Gal.4.26. Apoc.21.23. & 22.5. ſanctorum in lumine participes reddemur in cœleſti Jeruſalem, beatiſſima illa civitate quæ neque lucernæ neque Solis neque Lunæ lumine quo illuſtretur, indigebit; tua enim, O Deus, gloria illi illuceſcet; tuúſq; Filius, Agnus ille, noſtrum erit decus ac lumen ſempiternum. Ad quam glorioſiſſimam lucem & regnum di- Col.1.13. lecti Filii tui ut nos velis perducere, te per eundem illum Servatorem noſtrum obteſtamur atque obſecramus, qui unà tecum & cum ſancto Spiritu maximis & immortalibus honoribus, ſummiſque & perpetuis laudibus efferendus eſt atque celebrandus. *Amen.*

FINIS.

on-
re-
eti-
ob-
Fi-
ve-
one
re-
uæ
en-
cet,
ibi
, à
ris
ſur-
um
um
edi-
nur
ate
lu-
O
nus
um.
di-
un-
que
bi-